

NAISTEN ASUNNOTTOMUUDEN ERITYISPIIRTEITÄ
Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Sanna-Mari Väisänen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö, YTM
Lapin yliopisto
Syksy 2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Naisten asunnottomuuden erityispiirteitä - Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tekijä: Sanna-Mari Väisänen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma X_ Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä: 52

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmani perehtyy naisten asunnottomuuden erityispiirteisiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin. Tutkimusaineistona on 19 kansainvälistä ja kaksi suomalaista tutkimusartikkelia, yksi suomalainen väitöskirja sekä yksi suomalainen hankeraportti. Tutkimuskysymykseni on: Millaisena naisten asunnottomuus näyttäytyy ja miten heidät tulisi huomioida erityisryhmänä asunnottomuustyössä tutkimusartikkelien perusteella? Kuvaileva kirjallisuuskatsaus metodina antaa mahdollisuuden perehtyä laajemmin aihealueesta tehtyyn tutkimukseen, joiden avulla tehty synteesi kokoaa laaja-alaisesti tietoa yhteen liittyen naisten asunnottomuuden erityispiirteisiin.

Lähtökohtana tutkielman tekemiselle on ollut kiinnostukseni asunnottomuutta kohtaan työkokemukseni kautta. Jokaisella ihmisellä pitäisi olla mahdollisuus omaan kotiin, joka hyvinvointivaltiossamme ei toteudu. Yhteiskunnan kulkiessa enenevässä määrin kohti sukupuolineutraalia yhteiskuntarakennetta, olen halunnut kiinnittää huomioni asunnottomuuteen naisten kokemana ja tuoda erityisiä haasteita esille, joita asunnottomat naiset kohtaavat osittain pelkästään sukupuolensa vuoksi. Tutkielmani myös tarkastelee sitä, miten tarpeet vain naisille suunnatuista palveluista näyttäytyvät.

Keskeisten tulosten perusteella asunnottomien naisten taustalla on lapsuudesta lähtien traumaattisia hyväksikäyttö- ja väkivaltakokemuksia, jotka usein ovat olleet lähtökohtana asunnottomuudelle. Naisten asunnottomuus ei näy täysimääräisenä tilastoissa, koska naisilla on taipumus pyrkiä piilottamaan asunnottomuutensa ja etsiä ratkaisuja tilanteeseensa itsenäisesti. Asunnoton nainen on altis hyväksikäytölle sekä väkivallalle, he elävät monella tapaa marginaalin marginaalissa. Esteinä palveluihin hakeutumiselle ja niiden saamiselle ovat usein koettu häpeä, leimaantumisen sekä ennakkoluuloiset asenteet asunnottomia kohtaan. Naisille suunnatut palvelut mahdollistavat yhteisöllisyyden yhteisten kokemusten myötä, sekä uusien ihmissuhteiden luomisen, joka lievittää koettua yksinäisyyttä ja eristäytyneisyyttä. Yksilökohtainen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen edistää luottamuksen syntymistä, joka mahdollistaa työskentelyn usein hyvin syrjäytyneiden ja traumataustan omaavien naisten kanssa.

Asiasanat: nais erityisyys, asunnottomuus, marginaalisuus, women-specific, homeless women

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET	4
	2.1 Asunnottomuus	4
	2.2 Huono-osaisuudesta marginaaliin.....	8
	2.3 Nais erityisyys.....	11
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
	3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	15
	3.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmetodina	16
	3.3 Aineiston hankinta	18
	3.4 Aineiston kuvaus.....	23
	3.5 Aineiston analysointi	29
	3.6 Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan positio	31
4	TUTKIMUSTULOKSET.....	33
	4.1 Polkuja asunnottomuuteen	33
	4.2 Näkymätön, leimattu ja äiti.....	35
	4.3 Kiinnipitävät suhteet	37
	4.4 Naisten kesken	39
	4.5 Esteitä palveluihin hakeutumiselle ja pääsemiselle	41
	4.6 Asunnottomien naisten kohtaamisissa huomioitavia asioita.....	43
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	46
6	LOPUKSI.....	51
	LÄHTEET	52

KUVIOT

- Kuvio 1. Artikkelien valintakriteerit
- Kuvio 2. Tiedonhaku
- Kuvio 3. Tutkimusaineisto
- Kuvio 4. Inklusiivinen yhteiskunta
- Kuvio 5. Näyte analyysista
- Kuvio 6. Polkuja asunnottomuuteen
- Kuvio 7. Näkymätön, leimattu ja äiti
- Kuvio 8. Kiinnipitävät suhteet
- Kuvio 9. Naisten kesken
- Kuvio 10 Esteitä palveluihin hakeutumiselle ja pääsemiselle
- Kuvio 11 Naisten kohtaamisessa huomioitavaa

1 JOHDANTO

Asunnottomuudesta kirjoitetaan paljon ja aihe on vahvasti esillä mediassa. Erityisesti tänä vuonna, kun sosiaalietuuksia leikataan rajusti, asunnottomuuspuhe korostuu monissa yhteyksissä. Huolta herättää pienituloisten selviytyminen muun muassa kasvavista asumisen kuluista, puhumattakaan peruselämän tarpeiden täyttymisestä, kuten ravinnon saaminen. Pelkona erityisesti sosiaalialan ammattilaisten keskuudessa on, että asunnottomuus tulee lisääntymään, vaikka viime vuosien suuntaus on ollut vähenemään päin. Monelle meistä asunto, oma koti, on itsestäänselvyys ja ajatus, että omaa kotia ei ole, on hyvin kaukainen. Monille oman asunnon ja kodin puute on todellisuutta, jota ei voida hyvinvointivaltiossa sivuuttaa, vaikka kaikki asunnottomuus ei olekaan näkyvää.

Oikeus omaan asuntoon mainitaan Suomen perustuslain (11.6.1999/731) 19.4 §:ssä, jonka perusteella julkisen vallan on edistettävä jokaisen oikeutta asuntoon sekä tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Perustuslaki ei kuitenkaan takaa subjektiivista oikeutta omaan asuntoon muille kuin tietyille erityisryhmille, kuten esimerkiksi lastensuojelutoimenpiteissä oleville nuorille tai vammaisille (Tuori & Kotkas 2016, 293). Lastensuojelulaki (28.12.2023/1283) 35§ huomioi lasten edun ja velvoittaa turvaamaan tarpeenmukaisen asunnon. Myös Yleismaallisen ihmisoikeusjulistuksen (10.12.1948) 25. artikla painottaa jokaisen oikeutta hyvinvoinnin ja terveyden turvaamiseen sekä muun muassa asuntoon. Akuutisti asunnottomaksi jääneille velvoitetaan Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) 21§:n mukaan järjestämään lyhytaikaista ja kiireellistä apua. Asuminen ja oikeus asuntoon on huomioitu tärkeänä hyvinvointitekijänä ihmisen elämässä lain ja julistusten tasolla. Käytännössä keskuudessamme on lukuisia ihmisiä, jotka ovat vailla omaa asuntoa ja joutuvat päivittäin miettimään, missä viettävät seuraavan yönä.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (2024, 5, 17) on systemaattisesti tilastoinut asunnottomien määriä valtakunnallisesti vuodesta 1986. Tänä aikana asunnottomien määrä on vähentynyt lähes 80 prosenttia. Vuonna 2023 Suomessa on ollut yksineläviä asunnottomia 3429, joista pitkäaikaisasunnottomia 1018. Asunnottomia naisia kaikista asunnottomista on ollut 22 prosenttia eli 755. Vastaavasti asunnottomia miehiä on ollut 2674. Naisten tilastollinen osuus asunnottomista on suhteellisen vähäinen, mutta naisten asema asunnottomana on monesti raadollisempi kuin miesten. Kuten Granfelt (2020, 24) toteaa,

naisen usein pitää omaksua tietynlainen kovuus osaksi itseään, jotta pärjäisi miesvaltaisessa asunnottomien joukossa. Asunnottomien tilastoinnissa on huomioitava se, että tilastoihin tulee tieto vain henkilöistä, joiden asunnottomuus on tullut ilmi ja jotka ovat ohjautuneet palvelujen piiriin. Usein asunnottomuus voi ilmetä piiloasunnottomuutena, joten tilastojen luvut ovat vain suuntaa antavia. Tämän vuoden asunnottomien yön, jota vietetään vuosittain 17.10., teemana on piiloasunnottomuus. Morottajan (2024) mukaan piiloasunnottomuus koskettaa erityisesti nuoria, naisia sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä. Asunnottomuus aiheuttaa häpeää, jonka vuoksi avun hakeminen ja saaminen voi pitkittyä.

Olen työurallani tehnyt asunnottomuustyötä erilaisissa sosiaalialan tehtävissä, niin viranomaissektorilla kuin myös kolmannen sektorin työssä. Olen myös kohdannut useita asunnottomia ihmisiä ja kuullut heidän elämäntarinoitaan. Tämän myötä kiinnostukseni asunnottomuutta kohtaan on syventynyt, sekä ymmärrys siitä, kuinka kokonaisvaltaisesti oman asunnon, kodin, puute vaikuttaa ihmiselämään. Kokemukseni perusteella asunnottomat eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan asunnottomien keskuudessa vallitsee myös tietynlainen hierarkia, jossa toiset ovat alisteisemmassa asemassa. Naisten asema vähemmistönä asunnottomien joukossa asettaa heidät monesti alisteiseen asemaan ja hyväksikäytön kohteeksi. Yhteiskunta on enenevämmässä määrin suuntautumassa kohti sukupuolineutraalia ajattelua, jonka myötä sukupuolen korostaminen jää taustalle, eikä sitä pidetä merkittävänä tekijänä. Virokangas, Salovaara, Krok & Kuronen (2021, 26) kritisoivat suomalaista sosiaalijärjestelmää, sillä se on heidän mielestään liian sukupuolineutraali. Tavoitteena on järjestää palveluja, jotka on suunnattu kaikille samanlaisina, jolloin jää huomioimatta sukupuolten eroavaisuudet ja erityisesti naisten erityiset tarpeet. Pidän tärkeänä, että sukupuolen erityisyys ja erilaisuus tulisivat huomioiduksi erityisesti marginaaliryhmien kanssa työskennellessä. Tämän vuoksi olen valinnut pro gradu tutkielmani aiheeksi naisten asunnottomuuden ja nais erityisyyden asunnottomuustyössä.

Pro gradu -tutkielmani metodiksi olen valinnut kirjallisuuskatsauksen, koska haluan tuoda laajempaa näkökulmaa nais erityisyyden kysymyksiin asunnottomuustyössä. Tavoitteenani on tutkielmani avulla luoda katsaus kansainvälisen ja suomalaisen tutkimuksen kautta siihen, miten naisten asunnottomuus näyttäytyy erityisenä, sekä miten naiset tulisi huomioida erityisryhmänä asunnottomuustyötä tehdessä. Aihe on tärkeä niin yhteiskunnallisesti, kuin myös sosiaalityön käytäntöjen suhteen, sillä asunnottomuus on todellinen haaste yhteiskunnassamme laajempaan ilmiönä. Erityisesti naisten asema

asunnottomana on huolestuttava. Vaikka asunnottomia naisia on suhteessa vähemmän kuin miehiä, pidän tärkeänä muistuttaa naisten erityisistä haasteita asunnottomana, jotta nämä osattaisiin huomioida kohdatessa heitä sosiaalityössä. Kirjallisuuskatsauksen kautta saadaan tärkeää tutkittua tietoa sosiaalityön käytänteisiin, jotta osattaisiin paremmin huomioida asunnottomien naisten tarpeet heidän omista lähtökohdistaan. Sukupuolen häivyttäminen sosiaalityöstä yhteiskunnallisen asennemuutoksen myötä johtaa mielestäni pahimmillaan siihen, että naiset joutuvat entistä enemmän näkymättömiin. Naiset ansaitsevat tulla huomioiduksi asunnottomuustyössä yksilöinä ja heille tulee antaa tilaa olla naisia, ei ainoastaan osa ryhmää, jota kutsutaan asunnottomiksi. Virokannas ja Väyrynen (2015, 13) toteavat, että naiseus ja mieheys näyttäytyvät omanlaisinaan, jonka myötä sukupuolten merkityksellisyys poikkeaa toisistaan. Tällä on merkitystä tavassa, miten naisia ja miehiä kohdataan ja kohdellaan.

Keskeisinä käsitteinä tutkielmassani ovat asunnottomuus, marginaalisuus ja nais erityisyys, joiden sisältöjä avaam kappaleessa kaksi. Kappaleessa kolme käsittelen kirjallisuuskatsausta metodina, sekä selitän pro gradu- tutkielmani prosessin kulkua, aineiston hankintaa ja analysointia. Pohdin myös eettisiä kysymyksiä sekä omaa asemaani tutkijana. Neljännessä kappaleessa esitän keskeisimmät tutkimustulokset ja tämän jälkeen kappaleessa viisi tutkimukseni johtopäätökset ja pohdintaa. Loppusanat kirjoitan kappaleessa kuusi.

2 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET

Seuraavassa perehdyn tutkielmani keskeisiin käsitteisiin, joita ovat asunnottomuus, huono-osaisuus ja marginaalisuus, sekä nais erityisyys. Olen päätenyt näihin käsitteisiin lukiessani valitsemiani tutkimusartikkeleja, sillä nämä ovat johtavat teemat liittyen naisten asunnottomuustutkimuksiin.

2.1 Asunnottomuus

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen, jatkossa ARA, määrittely asunnottomuudesta on Suomessa yleisesti käytössä oleva. Määrittely perustuu Feantsan (n.d) yleiseurooppalaiseen määritelmään asunnottomuudesta, joka on pyritty tekemään vastaamaan useimpien eurooppalaisten maiden kokemuksia ilmiöstä. Määrittelyn mukaan asunnoton on ihminen, jolla ei ole omaa asuntoa. Tämän vuoksi henkilö joutuu oleilemaan mahdollisesti ulkona tai porraskäytävissä, ensisuoissa, asumispalveluyksiköissä tai tuttavien luona. Tilastojen perusteella yli puolet asunnottomista pyrkii järjestämään väliaikaisen asumisensa tuttavien tai kaverien luona. Ulkona ja esimerkiksi ensisuoissa yöpyvien osuus on yksinelävistä asunnottomista noin 14 prosenttia. Pitkäaikaisasunnottomaksi määritellään henkilö, joka on ollut ilman pysyvää osoitetta yli vuoden tai toistuvasti asunnoton kolmen vuoden sisällä. Pitkäaikaisasunnottomien on todettu yöpyvän suhteellisesti useammin ulkona tai ensisuoissa, kuin esimerkiksi tuttavien luona. Asunnottomuus keskittyy yleisimmin suurimpiin kaupunkeihin. Pääkaupunkiseudulla asunnottomien osuus valtakunnallisesta määrästä on lähes puolet. (ARA 2024, 6–7, 13, 19.) Tilastoja tutkiessa on kuitenkin hyvä pitää mielessä, kuten aiemmin totesin, että kaikkien asunnottomuus ei tule julki, jolloin todelliset asunnottomien määrät voivat poiketa tiedossa olevista.

Saaren (2015, 136) mukaan asunnottomuuden määrittely ei ole yksiselitteistä. Asunnottomuutta pidetään kuitenkin sosiaalisena ongelmana, johon ei voi suhtautua kovinkaan kevyesti jo pelkästään asunnottomuuden aiheuttamien kustannusten vuoksi. Kyse on toisaalta poliittisista päätöksistä ja niiden vaikutuksista yksilön elämään ja toisaalta elämönhallinnan ongelmista. Asumis-, työ- ja markkinatoiminnoilla on omat vaikutuksensa asunnottomuuden yleisyyteen. Elämönhallinnan ongelmat ovat myös laaja-alaisempia, eivätkä kiteydy pelkästään päihde- ja mielenterveyden haasteisiin. Somervillen (2013, 384)

mukaan asunnottomuus ei kuitenkaan ole pelkästään pysyvän asunnon puuttumista, puutetta katosta pään päällä, vaan sen vaikutukset ovat paljon moniulotteisempia ja kokonaisvaltaisempia. Asunnottomuus tarkoittaa konkreettisesti fyysistä oloa, jossa koetaan puutetta lämmöstä ja kehollisesta mukavuudesta, jota oma asunto tuottaa. Kyse on myös tunnetilasta, jossa on haasteita kokea onnellisuutta ja rakkautta. Yksityisyyden puuttuminen ja tunne kuulumisesta johonkin liittyvät olennaisesti asunnottomuuteen, kuten myös kokemukset näköalattomuudesta ja toivottomuudesta.

Granfeltin (2020, 21;1998, 103–104) ajatus kodittomuudesta asunnottomuuden rinnalla syventää asunnottomuuden tunneulottuvuuden merkitystä. Asunto on paljon muutakin kuin seinät ympärillä. Asunto on koti, jolla on sosiaalinen, materiaallinen ja emotionaalinen ulottuvuus. Jotta asunnosta voisi tulla koti, siihen on kiinnityttävä tunnetasolla. Erittäin asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kannalta on merkityksellistä, kiinnittykö yksilö asuntoon tunnetasolla. Tällöin kokemus siitä, että kuuluu johonkin, on tärkeää. Tätä kokemusta ei voida antaa valmiina, vaan se on prosessi, jossa asunnosta muodostuu koti vähitellen. Kuten myös Saari (2015,22) ilmaisee, kodittomuus aiheuttaa juurettomuutta ja haasteita kiinnittyä sosiaaliseen ympäristöön.

Asunnottomuuden syyt ovat moniulotteisia ja harvoin vain yksi syy selittää asunnottomaksi joutumista. Usein kyse on moninaisten ongelmien kasautumisesta pitkällä aikavälillä. Saari (2015, 138–144) on kartoittanut juurisyytä asunnottomuudelle, jotka voidaan jakaa institutionaalisen ja yksilötason syy-seuraussuhteisiin. Institutionaalisia syitä ovat muun muassa asuntojen tarjonnan ja kysynnän kohtaamattomuus. Asuntoja on tarjolla, mutta usein ne eivät ole mahdollisia asunnottomille niiden kalleuden vuoksi. Asuntomarkkinoilla pärjäämistä vaikeuttaa erityisesti sosiaaliturvan riittämättömyys vastaamaan alituisesti kasvaviin asumiskuluihin. Vuokran suuruuden lisäksi asunnon saantia vaikeuttavat taloudelliset ongelmat ja merkintä luottotiedoissa. Rakenteellisilla tekijöillä, kuten työttömyydellä, on myös vaikutusta asunnottomuuteen. Usein työttömyys johtaa pienituloisuuteen ja mahdollisesti velkaantumiseen. Yksilöllisiä tekijöitä ovat muun muassa elämänhallinnan haasteet, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat, jotka usein voivat pitkittää asunnottomuutta. Sosiaalisilla tekijöillä on myös todettu olevan vaikutusta asunnottomuuteen. Ylisukupolvisuus, kasautuva huono-osaisuus sekä lapsuuden vaikeat kokemukset vaikuttavat arjen hallinnan taitoihin. Usein taustalla saattaa olla kokemus siitä, että aina on joku ollut hoitamassa asioita eikä näin ollen ole opittu ottamaan vastuuta omien asioiden hoitamisesta.

Lehtosen ja Salosen (2008, 86, 103) mukaan asunnottomuutta ei pitäisi ajatella suoraviivaisena tapahtumaketjuna, jollaiseen ajatteluun tilastot usein ohjaavat. Tilastojen perusteella asunnottomuuden moniulotteisuus ja liikkuva luonne jää havaitsematta, ja asunnottomuus näyttäytyy tilana, joka joko on tai ei ole. Asunnottomuus on tavallaan yhteiskunnan ja yksilön välistä vuorovaikutusta, jossa elämäntavojen ja yhteiskunnalliseen muutokseen osuvat tapahtumat ja riskit voivat johtaa asunnottomuuteen. Polulta asunnottomuuteen voidaan eritellä elämäntavoihin liittyviä siirtymävaiheita, joihin osuvat riskitekijät ja haastavat elämäntavot voivat kääntää elämäntavojen epäsuotuisaan kehitykseen. Tavallisimpia siirtymävaiheita elämässä ovat koulutukseen, itsenäistymiseen ja työelämään liittyvät siirtymät. Näihin kohdistuvat riskit liittyvät erityisesti haasteisiin koulutautumisessa, lapsuudenperheen ongelmiin, erotilanteisiin sekä työttömyyteen. Näiden myötä seurauksena voivat olla pienituloisuus, sekä päihde- ja mielenterveydenhaasteet. Asunnottomuudessa ei siis ole kyse yhdestä elämäntavojen kriisistä, vaan useimmiten kasautuvista elämäntavojen eri vaiheisiin osuvista haasteista, joiden ikävin tulos voi olla asunnottomuus. Myös Busch-Geertsema, Edgar, O’Sullivan ja Pleace (2010, 12, 14) ovat todenneet, että harvemmin yksittäinen haasteellinen elämäntapahtuma johtaa asunnottomuuteen, vaan usein taustalla on niin rakenteellisia kuin myös yksilötason haasteita.

Suomessa asunnottomuutta on pyritty vähentämään Asunto ensin-mallin avulla. Malli on tullut Eurooppaan ja Suomeen alun perin Amerikasta, jossa mallia kehitettiin katuasunnottomille, jotka kärsivät mielenterveyden haasteista. Malli rantautui Eurooppaan tavoitteena vähentää asunnottomuutta erityisesti paljon tukea tarvitsevien asunnottomien kohdalla. Asunto ensin-mallin periaatteena on mahdollistaa ensin asunto, jonka jälkeen voidaan lähteä käsittelemään elämän muiden osa-alueiden kipukohtia. (Pleace 2016, 18, 21.)

Lähtökohdiana asunto ensin-mallille on ajatus siitä, että asunto on ihmisoikeus, joka pitää mahdollistaa kaikille taustoista ja elämäntavasta huolimatta. Jokaisella pitää olla oikeus omaan asuntoon, jossa hän voi kokea olevansa rauhassa ja turvassa, ja joka mahdollistaa yksityisyyden. Asunto ensin-mallissa pidetään tärkeänä sitä, että ihminen pystyy vaikuttamaan omaa elämäänsä koskeviin asioihin ja valintoihin, ilman että häneltä vaaditaan elämäntavojen muutosta. Ihmisellä on oikeus itse päättää, minkälaista tukea hän haluaa tai ei halua. Asunto ei siis ole sidoksissa tuen vastaanottamiseen eikä velvoita osallistua elämäntavojen muuttamiseen tähtäävään toimintaan. Asumisen onnistumisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että ihminen pitää säännöllisesti yhteyttä työntekijöihin, joiden tuen avulla

varmistetaan vuokralaisen velvollisuuksien toteutuminen, kuten vuokranmaksu. (Pleace 2016, 30–32.)

Asumisen järjestymisen jälkeen on mahdollisuus lähteä suunnittelemaan yksilöllisten tarpeiden mukaista tukea ja hoitoa. Ihmiselle annetaan tilaa ja aikaa pohtia minkälainen elämä olisi mielekästä ja sen mukaisesti miettiä omia mahdollisuuksiaan toipumiseen ja elämänlaadun parantamiseen. Haittoja vähentävä aspekti on vahvasti läsnä. Tavoitteena ei välttämättä ole päihteettömyys, joka useilla asunnottomilla on haasteena, vaan ennemminkin päihteidenkäyttöä lähestytään kokonaisvaltaisesti pohtien elämän kokonaisuutta ajatuksella ”kaikki vaikuttaa kaikkeen”. Tärkeänä pidetään sitä, että elämänlaatu ei ainaakaan huonone. Päihteettömyyttä ei siis vaadita. Pyrkimyksenä on mahdollistaa oman päihteidenkäytön syy-seuraussuhteiden miettiminen ja tämän myötä herätellä ajatusta mahdollisesti muunlaisesta elämästä. (Pleace 2016, 33–35.)

Tutkielmani kannalta on tärkeää tuoda asunto ensin-malli esille, koska malli on käytössä maailmanlaajuisesti pyrkimyksenä ratkaista asunnottomuutta. Asunto ensin-mallin avulla on Suomessa saatu asunnottomuustilastot vähentymään. Koen tärkeänä sen, että asunnon saamisen ehtona ei ole esimerkiksi päihteettömyys tai luottotietojen moitteettomuus. Velkaantuneena ja erilaisten elämännhallinnallisten haasteiden vuoksi asunnon saaminen on hyvin vaikeaa, ellei jopa lähes mahdotonta. Työkokemukseni perusteella asunto, on se sitten asunto ensin-mallin mukainen asunto tai vapailta markkinoilta saatu, ei kuitenkaan riitä ratkaisemaan elämässä muiden ongelmien korjaantumista. Monesti elämännhallinnalliset haasteet voivat jopa eskaloitua, koska asumisyksiköissä on saman katon alla lukuisia muita ihmisiä, joilla on vakavia haasteita elämännhallinnan suhteen. Asunto voi kuitenkin olla lähtökohta ja mahdollisuus tehdä muutoksia elämään ja saada tukea siihen. Huomionarvoista on myös se, että pääosin asunto ensin-mallin asumisyksiköt ovat sukupuolineutraaleja, joka osaltaan aiheuttaa haasteita erityisesti asunnottomien naisten näkökulmasta ajateltuna. Riski tulla hyväksikäytetyksi ja altistua väkivallalle, on todellisuutta, jota monet naiset joutuvat kohtaamaan lähes päivittäin.

2.2 Huono-osaisuudesta marginaaliin

Asunnottomat ihmiset useimmiten nähdään henkilöinä, jotka eivät kuulu elämäämme. He ovat ulkopuolisia, joita ei haluta nähdä, mutta he ovat kuitenkin läsnä ja näkyvillä esimerkiksi julkisissa tiloissa kuten ostoskeskukset, kirjastot ja metroasemat. Asunnottomuus huono-osaisuuden ilmentymänä liitetään useimmiten arkiajattelussa köyhyyteen ja addiktioihin. Tämä johtaa ihmisten leimaantumiseen kuuluvaksi johonkin ryhmään, jotka koetaan niin sanotusti tavallisten ihmisten silmissä ulkopuolisina, omaan elämänpiiriin kuulumattomina. Naiset ovat usein erityisen marginaalisessa asemassa asunnottomina. Naisten asunnottomuus näyttäytyy suhteellisen vähäisenä asunnottomuustilastoissa, joka johtuu osittain siitä, että naisten asunnottomuus ei ole niin näkyvää kuin miesten. Tilastot eivät kuitenkaan kerro naisten todellisuudesta asunnottomana, eikä sitä, minkälaisia huono-osaisuuden ja toiseuden kokemuksia heillä on elämässään asunnottomina. Seuraavassa tutkailen yleisesti huono-osaisuuden ja marginaalisuuden käsitteitä, jotka ovat asunnottoman ihmisen todellisuutta ainakin ulkoapäin katsottuna.

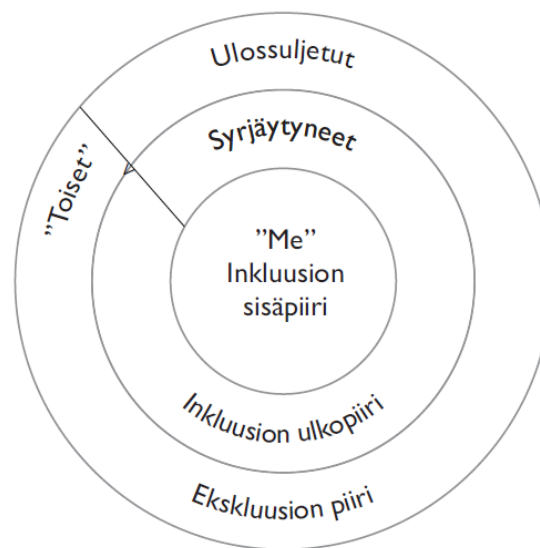
Saari (2015, 163–168; ks. myös Burchard ja Hick 2016, 26) erottelee viisi huono-osaisuuden tasoa, joiden perusteella huono-osaisuutta voidaan tarkastella laajemmin, kuin vain köyhyyden tarkasteluna. Huono-osaisuuden tasoja ovat ihmisen käytettävissä olevat resurssit, tyytyväisyys elämään, identiteetti, ihmisten välinen vuorovaikutus sekä ryhmän koko, johon ihminen kuuluu. Resurssit ovat yhteydessä koulutukseen ja työhön, sekä näiden myötä tulotasoon. Mitä huono-osaisempi ryhmä on kyseessä, sitä alempi koulutus- ja työllisyystaso ryhmässä on. Vähiten resursseja omaavat ovat usein myös eniten velkaantuneita. Elämään tyytyväisyys on suhteessa siihen, miten ihminen kokee oman asemansa tai miten muut ihmiset häneen suhtautuvat. Mitä syvemmällä huono-osaisuuden tasolla ihminen kokee olevansa, sen vähemmän hän kokee luottamusta muihin ihmisiin. Koettu status vaikuttaa myös siihen, miten muut ihmiset osoittavat kiinnostusta hänen elämäänsä ja toimintaansa kohtaan. Koettu identiteetti on merkittävä huono-osaisuuden määrittelijä. Henkilö voi olla tyytymätön elämäänsä ja omata vähäiset resurssit, mutta ei silti määrittele identiteettiään huono-osaiseksi. Tämä voi johtua usein siitä, että on jo totuttu elämään siinä tilanteessa, missä ollaan. Vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa voi kohdentua samankaltaisessa elämäntilanteessa eläviin, joka toisaalta voi myös toimia elämäntilanteeseen sopeuttavana tekijänä. Esimerkiksi asunnottomuus voi vahvistaa asunnottomien ryhmässä yhteenkuuluvuuden tunnetta, jolloin ryhmän keskinäinen kanssakäyminen

tiivistyy. Mitä alemmalle huono-osaisuuden tasolle ihminen sijoittuu, tai sijoitetaan, sen kauempana hän on niin sanotusta valtaväestöstä.

Lee (2016, 317–318) pohtii sosiaalisen huono-osaisuuden suhdetta paikkaan, ja toteaa, että usein kaupungeissa sosiaalinen huono-osaisuus, syrjäytyminen, on näkyvämpää kuin esimerkiksi haja-asutetuilla seuduilla. Tämä johtuu siitä, että kaupungeissa asuu enemmän ihmisiä, jolloin esimerkiksi yhteiskunnalliset taloudelliset muutokset näkyvät suoraan ihmisten elämässä. Tietyt alueet, usein lähiöt, ovat vaarassa eriytyä vallitsevasta yhteiskunnasta, jolloin huono-osaisuus alkaa kasautumaan. Kuten olemme nähneet, pyrkimys estää tiettyjen alueiden eriytyminen ja leimaantumisen, rakennuskantaa on alettu hajauttamaan. Asuinalueille pyritään rakentamaan erilaista asuntokantaa, kuten omistus- ja vuokra-asuntoja, jotta alueiden eriytyminen estettäisiin. Deanin (2016, 19) mukaan huono-osaisuuteen liitetään usein köyhyys, jolla pyritään määrittelemään hyvä- ja huono-osaisten välistä suhdetta. Yhteiskuntajärjestyksen luomiseksi, ihmisiä luokitellaan tietynlaiseen sosiaaliseen kategoriaan kuuluvaksi. Köyhyys on käsitteenä kuitenkin suhteellinen, ja sen määritelmät riippuvat kulloisestakin yhteiskuntajärjestelmästä ja rajanvedoista. Köyhyys johtaa kuitenkin sosiaalisten ulottuvuuksien rajanvetoihin, jonka perusteella toiset ovat parempiosaisia kuin toiset. Köyhyys ei näin ollen liity ainoastaan materiaalseen huono-osaisuuteen, vaan sillä on syvempi tunneulottuvuus, jonka seurauksena voi olla kokemus toiseudesta. Yhteenkuuluvuuden tunne suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja sosiaalisten oikeuksien heikkeneminen johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen.

Mitä enemmän huono-osaisuuden tekijöitä on kasautuneena, sen syrjempään ihminen ajautuu suhteessa valtaväestön elämään. Helne (2002, 170–173; ks. myös Pohjola 2017, 92) käsittelee syrjäytymistä rajanvetona ”meidän ja niiden muiden” välillä. Inklusiivisen yhteiskunnan voidaan ajatella muodostuvan kehästä, jonka sisällä ovat inklusion sisäpiiriläiset eli ”me”. Syrjäytyminen marginaalisenaationa johtaa syrjäytyneet inklusion sisäpiiriläisten ulkoreunalle, jonka voidaan ajatella olevan inklusion ulkopiiri. Syrjässä olemisen voidaan kuitenkin vielä nähdä olevan osa yhteiskuntaa, vaikkakin sisäpiirin ulkoreunalle sijoittuneena. Eksluusio sulkee kokonaan syrjäytyneet pois sisäpiiristä ja sijoittaa heidät yhteiskunnan ulkopuolelle, eksluusion ulkoreunalle, jossa ovat ”ne toiset”. Syrjäytyminen ei siis liity pelkästään sosiaaliseen huono-osaisuuteen, vaan kyse on rajanvedoista yhteiskunnan sisällä. Syrjäytyneiden sijoittumista ”kehälle” ei kuitenkaan pidä nähdä konkreettisena sijoittumisena, vaan se enemmänkin kuvastaa symbolista merkitystä sosiaalisesta paikantumisesta. Keskustelu syrjäytymisestä, vaikkakin symbolisella

tasolla, usein johtaa leimaantumiseen, jonka ihminen voi kokea hyvinkin konkreettisena ulossulkemisena, ja josta on vaikea murtautua pois.

Kuvio 4. Inklusiivinen yhteiskunta (Helne 2002, 171).

Ulkoreunalle joutuminen voi johtaa kokemukseen ulkopuolisuudesta ja erilaisuudesta, toiseudesta, kuten Kulmala (2006, 60–61, 67, 70–72) asian ilmaisee. Toiseus määrittellään ulkoapäin, jolloin tehdään ero "heidän" ja "meidän" välille. Ihmiset luokitellaan kuuluvaksi johonkin sosiaaliseen ryhmään, joka voi olla ihmistä arvostava tai paheksuntaa herättävä, kuten asunnoton. Luokittelu voi olla hyvin voimakasta ja pelkästään ulkoisiin ominaisuuksiin perustuvaa, jolloin ihminen leimataan tiettyyn ryhmään kuuluvaksi ja joka syventää rajanvetoa eri ryhmien välille. Luontaisesti ihmisillä on tarve määrittellä ja luokitella erilaisia asioita, ilmiöitä sekä myös ihmisiä, joka mahdollistaa jonkinlaisen järjestyksen ylläpitämisen yhteiskunnassa. Ihmisten luokittelu johtaa pahimmillaan kuitenkin siihen, että jokin ryhmä nähdään samanlaisena, joka jättää ryhmään kuuluvien yksilöllisyyden huomioimatta. Toiseuden kokemukset liittyvät usein erityisesti yhteiskunnan niin sanotusti normaalien toimintojen ulkopuolella olemiseen, kuten muun muassa työelämän ulkopuolelle jäämiseen tai sosiaalisten suhteiden vähäisyyteen. Toiseuden kokemus johtaa myös kielteisiin ennakkokäsityksiin esimerkiksi siitä, että olisi kykenemätön pitämään huolta itsestään tai vaikkapa lapsistaan.

Kuronen (2022, 49) pohtii marginaalisuuden ja haavoittuvuuden osittain päällekkäistä tulkintaa. Useimmiten sosiaalityön asiakkuudessa olevat ovat hyvin haavoittuvassa asemassa kuin myös marginaalissa eläviä. Kyse on useimmiten kuitenkin valinnasta, kumpaa

käsitettä kukin valitsee käyttää. Marginaalisuus viittaa ehkäpä kuitenkin enemmän paikkaan ja asemaan suhteessa vallitsevaan yhteiskuntaan ja palvelujärjestelmään. Marginaalisuus toimii ikään kuin luokittelevana käsitteenä, joka usein viittaa johonkin negatiiviseen ominaisuuteen, josta olisi pyrittävä pois. Sosiaalityön tehtävänä on usein tukea marginaalissa elävien siirtymistä kohti yhteiskunnallista osallisuutta. On kuitenkin tärkeää huomioida se, että marginaalisuus voi olla myös valinta, jossa halutaan irtautua valtavirrasta ja elää itsensä näköistä elämää, johon moninaistuvassa yhteiskunnassa tulisi olla tilaa. Kuten myös Granfelt (1998, 82) on todennut, marginaalisuus ei aina edellytä pakkoa tai sinne joutumista, eikä marginaalissa elävä ihminen välttämättä ole määritelmien mukaisesti huono-osainen.

Marginaalisuus, sen syrjäyttävästä luonteesta riippumatta, tarkoittaa myös elämää, jota marginaalissa eletään. Holmberg (2022, 157–159; ks. myös Juhila 2006, 105–106; Pohjola 2017, 93) jäsentää elettyä elämää marginaalissa eriarvoistumisen, arjen päivittäisen elämän ja tavallisen elämän elämisen kautta. Ihmiset elävät marginaalissa arkeaan, vaikka heidät on määritelty erilaisiksi, valtaväestöstä poikkeaviksi. Usein marginaalstatukselle ihminen itse ei voi mitään, sillä yleensä se määritellään ulkoapäin. Marginaaliryhmässä eläminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ryhmä olisi hiljainen sivustaseuraaja, vaikka näin ehkäpä jopa odotetaan. Marginaaliryhmien ääntä tuodaan äänekkäästi kuuluville esimerkiksi median ja kansalaisjärjestöjen taholta. Päivittäinen elämä marginaalissa saattaa sisältää suhteellisen samanlaisia toimintoja kuin normatiivinenkin elämä, vaikka usein läsnä on myös hyvin haavoittavia tekijöitä. Ulkoapäin tarkasteltuna elämä marginaalissa näyttäytyy haasteellisena, jolloin elämä helposti leimautuu poikkeavaksi. Elämä ihmiselle itselleen voi kuitenkin näyttäytyä ihan hyvänä ja tavallisena elämänä, jota ulkopuolisena on vaikea ymmärtää. Tämän vuoksi on tärkeää, että marginaalissa elävien kokemukset ja näkemykset omasta elämästään tulisivat kuulluksi ja kerrotuksi. Nämä avaisivat laajempaa perspektiiviä marginaalisuuteen käsitteenä ja elettyinä elämänä.

2.3 Nais erityisyys

Sukupuolen moninaisuus ja pyrkimys sen ymmärtämiseen, ja myös hyväksymiseen, näytetään vahvana suomalaisessa yhteiskunnassa. Lakeja ja käytänteitä muokataan sukupuolineutraalimpaan suuntaan. Nämä osaltaan luovat tasa-arvoa ja mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnassa, ja tulla hyväksytyksi omana itsenään. Pidän

kuitenkin tärkeänä tiedostaa sen, että marginaaliryhmien kanssa työskennellessä, sukupuoliin liittyviä ominaisuuksia ja yksilöllisiä tunteita ei voi eikä pidä häivyttää. Sukupuoli itsessään ei kuitenkaan mielestäni tee kenestäkään erityistä. Sukupuoli saa ennemminkin erityisyytensä kokemusten ja omalle elämälle annettujen merkitysten kautta, joita kukin tekee omalla yksilöllisellä tavallaan näkyväksi. Juhila (2006, 110–111) painottaa, että sosiaalityössä on tärkeää huomioida ihmisten välisiä eroja, vaikka elämäntilanteet näyttäytyisivät suhteellisen samankaltaisina. Sosiaalityön eettisenä periaatteena kunnioitettava tasa-arvoinen kohtelu äärimmäisyyksiin vietyinä tasapuolistaa ihmisiä, jolloin heidän erityisyytensä ja eroavaisuutensa jäävät huomaamatta. Sukupuolineutraaliuuden vahvistuminen on suomalaisessa sosiaalityössä johtanut liian yhdenmukaisiin käytänteisiin. Tämän vuoksi koen tärkeänä kiinnittää huomiota naissukupuolen huomioimiseen yksilöllisenä kokemuksena, sekä kohtaamisena.

Naiserityisyyden lähtökohtia voidaan ensin pohtia lyhyesti sukupuolen määritelmän kautta. Sukupuoli ei ole staattinen, pysähdyksissä oleva ominaisuus, vaan se uusiutuu koko ajan. Sukupuoli on yksilöllisen kokemuksen lisäksi yhteydessä sosiaalisiin rakenteisiin. Se muokkautuu sosiaalisen kanssakäymisen ja sosiaalisten instituutioiden vaikutuksesta. Sukupuolen merkitys liittyy sosiaalisen järjestyksen luomiseen niin ihmissuhteissa kuin myös sosiaalisissa rakenteissa. Käsitys itsestä ja identiteetistä muotoutuu pitkälti sukupuolen perusteella, johon vaikuttaa myös ympäröivän maailman ja yhteiskunnan odotukset ja käsitykset. Sukupuoli todellistuu sosiaalisissa suhteissa, jotka muokkaavat tapaa nähdä itsensä ja muut, ja jotka luovat ymmärrystä suhteessa itseen ja maailmaan. Sukupuolten eriarvoisuus voi juontaa juurensa käsitykseen itsestä, sosiaalisten ryhmien vaikutuksesta sekä instituutioiden käytänteistä. Usein nämä kuitenkin ovat tiedostamattomia, eikä niinkään tarkoituksellisia. (Wharton 2012, 12, 20–21.) Tämän myötä paikannaiserityisyyden, en niinkään pelkästään biologisena ominaisuutena, vaan erityisesti suhteena ympäröivään todellisuuteen, yhteiskuntaan ja yhteisöön. Se, miten naiseus nähdään ja miten sitä sanoitetaan, vaikuttaa pitkälti siihen, miten naisena saattaa kokea itsensä. Asunnottomat naiset, jotka usein paikannetaan marginaaliin, saattaa johtaa ulkopuolisuuden kokemuksiin, jolloin on vaarana kadottaa kokemus omasta naiseudestaan.

Granfelt (2020, 18–19, 24) pohtii naissukupuolen merkitystä suhteessa asunnottomuuteen. On tärkeä ymmärtää, että asunnottomat naiset eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan jokaisella naisella on oma yksilöllinen tarinansa, joka tulisi huomioida naisia kohdatessa. Naisten tilanteet saattavat näyttäytyä hyvinkin samanlaisina, joka pahimmillaan johtaa

siihen, että asunnottomat naiset pyritään laittamaan yhdenmukaiseen muottiin. Tällöin heidän yksilöllinen kokemuksensa ja elämänsähistoriansa jäävät huomioimatta. Nais erityisyyden yksi keskeisimmistä asioista onkin nimenomaan havaita eroavaisuudet naisten välillä, sekä pyrkiä ymmärtämään naisten itsensä antamia merkityksiä kokemuksilleen. Sensitiivisyys yksilöllisten tarpeiden suhteen, sekä sukupuolen merkityksen tunnistaminen, ovat lähtökohta nais erityisyyden huomioimiselle asunnottomia naisia kohdatessa. Nais erityisyys liittyy erityisesti myös ymmärrykseen naisen asemasta yhteiskunnassa, sekä moninkertaiseen leimaantumiseen epäonnistuessaan roolissa, joka naisille usein yhteiskunnallisessa keskustelussa asetetaan. Naiseuden näkeminen haastavan elämäntilanteen taustalla vaatii herkkyyttä ja rohkeutta kohdata ja kuunnella jokaisen naisen yksilöllistä tarinaa.

Karttusen (2015, 221, 239; 2019, 142, 244) mukaan nais erityisyys ei ainoastaan ole sitä, että keskitytään tietynlaisiin menetelmiin, tai että asiakas sekä työntekijä ovat naisia. Työntekijän sukupuolella voi olla merkitystä siinä suhteessa, että työntekijänä voi toimia ikään kuin naisen roolimallina tilanteessa, jossa nais asiakas etsii omaa naiseuttaan, ilman että työntekijänä edustaisi ainoaa oikeaa naisen mallia tai roolia. Naisten kanssa työskennellessä keskiössä ovat naisen suhde itseensä ja omaan kehoonsa, sekä sukupuoleensa. Ymmärrys sukupuolen merkityksestä, sekä kulttuurin ja yhteiskunnan asettamista normeista, ovat merkittäviä nais erityisyydestä puhuttaessa. Nais erityisen päihdekuntoutuksen ulottuvuudet sopivat mielestäni myös naisten asunnottomuustyöhön. Ulottuvuuksia ovat sukupuolen merkitys elämäntilanteiden taustalla, minuuteen, identiteettiin ja tunteisiin keskittyvä työskentely, erilaisten suhteiden roolin tunnistaminen elämäntilanteessa sekä traumaattisten kokemusten myötä oirehtimisen huomiointi. Sukupuolen merkitys on suhteessa paikkaan, vuorovaikutukseen ja turvallisuuteen. Näitä voidaan tukea ympäristössä, jossa on saatavilla vertaistuen lisäksi ammatillista tukea saman sukupuolisilta työntekijöiltä.

Auttamistyössä sukupuolen huomioiminen liittyy usein myös ongelman luonteeseen. Naisilla on korkea kynnyks hakea apua koetun häpeän, syyllisyyden ja pelon vuoksi. Jotta luottamuksellinen suhde olisi mahdollista muodostua, vaatii se auttajilta hyvin sensitiivistä lähestymistapaa suhteessa avun hakijaan. (Pohjola 2022, 56–61.) Myös Granfelt (2004, 220) pohtii työntekijän roolia sukupuolisensitiivisessä auttamistyössä. Työntekijänä ei voi lähteä määrittelemään, mitä naisena olemisen kullekin merkitsee. Tärkeää on yhdessä asiakkaan kanssa etsiä vastauksia naisena olemiseen yksilöllisistä lähtökohdista

käsin, huomioiden mahdolliset traumaattiset elämäkokemukset ja syvään juurtuneen häpeän. Liian stereotyyppinen käsitys naiseudesta johtaa pahimmillaan siihen, että naisten yksilöllisyys ja persoonallisuus jää huomioimatta, joka voi johtaa naisten leimaantumiseen passiiviseksi (Kuronen 2021, 114).

Naisten kokemukset eivät ole samanlaisia siitäkään huolimatta, että jotkut naiset elävät samankaltaisessa elämäntilanteessa. Pelkästään naissukupuoli ei riitä jaettuun kokemukseen jostakin haasteellisesta elämäntilanteesta. Ei myöskään riitä, että haavoittuvassa asemassa olevat naiset työskentelevät naistyöntekijöiden kanssa, vaikkakin tällä saattaa olla etunsa huomioiden monien naisten hyväksikäyttö- ja väkivaltakokemukset. On kuitenkin huomioitava, että asiakkaan ja työntekijän välillä on aina tietynlainen valtasuhde, siitäkään huolimatta, että molemmat ovat naisia. Valtaa ei pidä piilotella eikä kieltää, vaan siitä pitäisi pystyä keskustelemaan avoimesti. Olisi erityisen tärkeää ymmärtää, miten naisten monimutkaiset haasteet elämässä ovat usein liitoksissa sosiaalisiin rakenteisiin, sekä yhteiskunnalliseen epätasa-arvoon, jotta ne tulisi huomioiduiksi sosiaalipalveluissa. (Kuronen & Salovaara 2021, 168.)

Naiserityisyyden painottaminen asunnottomuus keskustelussa on saanut myös kritiikkiä osakseen. Se usein juontaa juurensa siihen, että tarkkaillaan asunnottomuuden näkyvyyttä esimerkiksi julkisilla paikoilla, sekä tämän myötä syntyvään tilastolliseen harhaan. Tilastollisesti naisten asunnottomuus on vähäisempää kuin miesten. Kriittisissä keskusteluissa ilmenee myös se, että miesten kokemukset voivat olla samanlaisia kuin naistenkin, esimerkiksi suhteessa koettuun lähisuhdeväkivaltaan tai piiloasunnottomuuteen. Tämän myötä naisten kokemuksia asunnottomana pyritään yhdenvertaistamaan suhteessa miesten kokemuksiin, eikä välttämättä koeta tarpeelliseksi korostaa nais erityisyyttä asunnottomuus keskustelussa. Keskusteluissa jää huomioimatta kuitenkin se tosiasia, että naisten kokema lähisuhdeväkivalta on usein miesten aiheuttamaa. Keskusteluista kumpuaa myös patriarkaalinen ajattelumalli naisen roolista yhteiskunnassa pääasiallisena huolenpitäjänä, äitiyden rooli nähdään naisen pääasiallisena tehtävänä. Erityisesti yksin elävät asunnottomat naiset leimataan herkästi moraalittomiksi, seksiä välineenä käyttäviksi, mikä alentaa naisen moraaliaseteikossa alemmalle tasolle ja oikeuttaa naisten leimaamisen poikkeaviksi. (Bretherton & Mayock 2021, 16–18.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Seuraavassa kerron tutkimustehtävän ja tutkimuskysymyksen lisäksi siitä, kuinka tutkimus on toteutettu. Aineiston hankintaan ja analysointiin liittyvien tekijöiden avaaminen on tärkeä osa tutkimuksen toteuttamista, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Näiden lisäksi pohdin tutkimuksen eettisyyttä, sekä omaa asemoitumistani tutkijana suhteessa tutkimukseen.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on perehtyä kansainvälisten ja suomalaisten tutkimusten kautta siihen, mitä erityispiirteitä naisten asunnottomuuteen liittyy ja miten naisten asema asunnottomana tulisi huomioida asunnottomuustyössä. Naiset ovat vähemmistönä asunnottomista Suomen tilastojen perusteella. Usein asunnottomista puhuttaessa mielikuviin nousee tyypillisesti mies, kadun kulkija, jonka ulkoinen habitus jo kertoo asunnottoman statuksesta. Varsinkin sukupuolineutraalin ajattelun vahvistumisen myötä koen tärkeänä lisätä ymmärrystä siitä, minkälaisia erityispiirteitä naisten asunnottomuuteen liittyy. Asunnottomia ei tule nähdä moniongelmaisena massana, vaan huomioida kunkin asiakasryhmän erityiset tarpeet, jotta he tulisivat autetuksi omista yksilöllisistä lähtökohdistaan käsin. Sosiaalityössä on myös tärkeää hahmottaa, miten asunnottomat naiset tulisi huomioida, jotta heidän elämä ei pelkistyisi tilastoluvuksi osaksi asunnottomien massaa.

Tutkimuskysymykseni on:

1. Millaisena naisten asunnottomuus näyttäytyy ja miten heidät tulisi huomioida erityisryhmänä asunnottomuustyössä tutkimusartikkelien perusteella?

Tutkielmani liittyy Suomessa pitkän perinteen omaavaan marginaalitutkimuksen kenttään. Lähtökohdat marginaalitutkimukselle ovat 1970–1980-luvuilla, jolloin heräsi kiinnostus saada syvällisempää näkemystä marginaali-ilmiöihin, kuten huono-osaisuus tai asunnottomuus. Kiinnostuksen kohteena oli erityisesti marginaaleissa elävien ihmisten merkityksenannot suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja miten sosiaalinen todellisuus tällöin rakentuu. (Jokinen & Raitakari & Suoninen 2022, 21–22.) Tutkielmani tausta-ajatuksena on fenomenologinen näkökulma siitä, että yksilö ei ole irrallaan maailmasta vaan

ihmisen elämänhistorialla on merkitystä siinä, miten hän kokee ja näkee maailman ja suhteensa siihen. Esimerkiksi naiseus ei ole pelkästään biologinen näkökulma vaan siihen liittyy myös naisen kokemukset ja merkitykset suhteessa sosiaaliseen elämään ja kulttuuriin. Yksilön suhde yhteisöön saa omat merkityksensä ilman, että yksilöllisiä kokemuksia väheksyttäisiin. Erilaisissa kulttuureissa elävät ihmiset antavat elämälleen erilaisia merkityksiä, kun taas samansuuntaisten taustojen omaavien kokemuksista pystytään löytämään yhteneväisyyksiä. (Laine 2018.) Asunnottomat naiset liitetään ulkoapäin ajateltuna asunnottomien yhteisöön, mutta yksilöllisenä kokemuksena voi hyvinkin nähdä itsensä olevan irrallaan kyseisestä yhteisöstä. Tutkielmani etsii vastauksia siihen, miten naiset kokevat asunnottomuutensa ja miten se ilmenee heidän elämässään, sekä miten nämä kokemukset tulisi huomioida.

3.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmetodina

Pro gradu -tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka olen toteuttanut kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Menetelmä valikoitui osittain käytännön syiden takia, sillä haastattelututkimuksen tekemiseen vaadittavat lupaprosessit olisivat vieneet kohtuuttoman paljon aikaa suhteessa omiin tavoitteisiini valmistua yhteiskuntatieteiden maisterintutkinnosta. Kirjallisuuskatsaus antaa kuitenkin mahdollisuuden perehtyä laajemmin aihealueeseeni, ja on osoittautunut mielenkiintoiseksi prosessiksi tutustua kansainvälisiin, kuin myös suomalaisiin tutkimuksiin, liittyen naisten asunnottomuuteen. Kirjallisuuskatsaus mahdollistaa yhteenvedon luomisen siitä, miten aihetta on käsitelty tehdyissä tutkimuksissa ja miten nais erityisyys tulee asunnottomuustyössä näkyville kohdatessa asunnottomia naisia. Tieto on erityisen tärkeää sosiaalityössä, josta asunnottomat ihmiset useimmiten lähtevät hakemaan apua, tai johon heidät ohjataan jonkun toisen toimijan taholta.

Kirjallisuuskatsausta tieteellisenä metodina käytetään tutkimusten tutkimiseen, jonka avulla voidaan muodostaa jo aiempien tutkimustulosten myötä uusia tutkimustuloksia. Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kolmeen eri luokkaan, joita ovat kuvaileva ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus, sekä meta-analyysi. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta pidetään yleisluontoisena menetelmänä, jota ei sido kovinkaan tiukat rajat. Tutkimuskysymykset voivat olla väljempää, joka ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkittavaa ilmiötä ei pyrittäisi kuvaamaan mahdollisimman laajasti. Metodi mahdollistaa myös tutkittavan ilmiön ominaisuuksien luokittelun, ja tämän myötä uusien tutkittavien ilmiöiden

löytämisen jatkotutkimuksia varten. (Salminen 2011, 5–6.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on saanut kritiikkiä sen subjektiivisen luonteen vuoksi, mutta se myös mahdollistaa argumentoinnin ja tietynlaisiin erityiskysymyksiin keskittymisen. Saadun kritiikin vuoksi on tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden tueksi tärkeää noudattaa avoimuutta ja mahdollisimman tarkkaa raportointia tutkimuksen etenemisestä. (Kangasniemi & Utriainen & Ahonen & Pietilä & Jääskeläinen & Liikanen 2013, 292.) On totta, että tutkijana olen valinnut mielestäni sopivimmat tutkimusartikkelit vastaamaan tutkimuskysymykseeni. En pidä sitä kuitenkaan tutkimuksen luotettavuutta heikentävänä tekijänä, sillä jokainen tutkimus on omalla tavallaan tekijänsä näköinen. Joku toinen tutkija voisi samasta aineistosta saada aivan erilaisia tuloksia, ja tämä on tutkimuksen tekemisen rikkaus. Tavoitteena ei ole löytää ehdotonta totuutta, vaan luoda syvempää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus jaetaan narratiiviseen ja integroivaan lähestymistapaan. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on antaa mahdollisimman laaja kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Narratiivisena yleiskatsauksena toteutettu kirjallisuuskatsaus pyrkii tiivistämään aiempaa tutkimustietoa ja luomaan synteesin aiempien tutkimusten tuloksista siitäkin huolimatta, että menetelmänä narratiivinen kirjallisuuskatsaus ei ole tiukasti systematisoitu. Narratiivinen kuvaus ei sinänsä muodosta analyttistä tulosta, vaan pyrkii kokoamaan ajantasaista tutkimustietoa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa uuden tiedon tuottamisen aiempien tutkimusten avulla ja menetelmänä se on lähellä systemaattista kirjallisuuskatsausta. Integroiva kirjallisuuskatsaus sisältää tietynlaista kriittisyyttä, mikä erottaa sen narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta. (Salminen 2011, 7–8.) Pro gradu -tutkielmani on käytännössä narratiivisen ja integroivan kirjallisuuskatsauksen yhdistelmä. Tavoitteenani on tuottaa laaja kuvaus naisten asunnottomuuden erityispiirteistä, mutta sen lisäksi muodostaa näkemys sukupuolen huomiovasta asunnottomuustyöstä.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus etenee vaiheittain huomioiden kuitenkin sen, että eri vaiheet ovat osittain päällekkäisiä. Ensin on tärkeää miettiä tutkimuskysymys, joka ohjaa aineiston valintaa. Aineiston valinta tähtää tutkittavan ilmiön tai asian ymmärtämiseen, joka tekee kirjallisuuskatsauksesta aineistolähtöisen. Pääpaino aineiston valinnassa on aineiston sisällöllä, jonka avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymykseen. Aineistoa haetaan manuaalisesti sähköisistä tietokannoista ja näiden lisäksi voidaan hyödyntää myös esimerkiksi tieteellisiä julkaisuja ja tehtyjen tutkimusten lähdeluetteloita. Aineiston

valitsemisen jälkeen aineistoa tarkastellaan aineistolähtöisesti pyrkien löytämään vastaus asetettuun tutkimuskysymykseen, joista muodostetaan tutkimuksen tulokset. (Kangasniemi ym. 2013, 294–297.)

3.3 Aineiston hankinta

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ollessa suhteellisen väljä menetelmänä, eikä se vaadi kovin tarkkoja reunaehtoja, Metsämuuronen (2011, 47) kuitenkin painottaa hyväksymis- ja poissulkukriteerien määrittelyn merkitystä alkuperäistutkimusten osalta, sillä ne lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. (Kuvio 1. Artikkelien valintakriteerit).

Artikkelien hyväksymiskriteerit	Artikkelien poissulkukriteerit
Englannin ja suomenkieliset	Muun kieliset
Aikarajaus vuodet 2010–2024	Vanhemmat kuin vuonna 2010 julkaistut tutkimukset
Asunnottomat ilman lapsia elävät naiset	Naiset, jotka ovat jääneet lasten kanssa asunnottomiksi
Yleiskuvauksen naisten asunnottomuudesta sisältävät artikkelit	Pääsääntöisesti päihteisiin tai vankilasta vapautuviin keskittyvät asunnottomuus artikkelit
Kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset tutkimukset	Kirjallisuuskatsaukset

Kuvio 1. Artikkelien valintakriteerit

Aloitin artikkelihaun ajatuksella, että haluan löytää mahdollisimman paljon tutkimusartikkeleita, joissa tutkimus kohdistuu asunnottomiin naisiin. Kansainvälisiä naisiin liittyviä asunnottomuustutkimuksia löytyi verrattain paljon, mutta useat niistä liittyivät päihteiden käyttöön ja sen myötä asunnottomuuteen, vankilasta vapautuviin, sekä myös veteeraaninaisten asunnottomuuteen. Kansainvälisistä tutkimuksista monet myös käsitelivät asunnottomaksi jääneitä äitejä lapsineen, perheellisiä, joten nämä tutkimusartikkelit jätin pois. Halusin keskittyä pelkästään asunnottomiin naisiin, joilla mahdollisesti oli lapsia, mutta lapset eivät asuneet äidin kanssa. Pyrin kohdistamaan haun tarkasti käyttämällä hakusanoina woman OR women, gender specific ja homeless AND homelessness. Tein hakuja myös suomenkielisillä hakusanoilla kuten nais erityisyys, nainen OR naiset, asunnottomuus, mutta suomalainen aineisto jäi verrattain suppeaksi. Pro gradu -tutkielmia naisten asunnottomuudesta löytyi muutamia, mutta näitä en valinnut tutkimuskohteekseni. Tavoitteenani oli myös valikoida tutkimusartikkeleita, jotka perustuivat

asunnottomien naisten haastatteluaineistoon tai vastattuihin kyselyihin. Tutkimusartikkelien kautta tavoitteenani oli löytää asunnottomuuden nais erityisiä piirteitä, jotta voisin muodostaa näkemyksiä siitä, miten naiset tulisi huomioida myös sukupuolensa kautta asunnottomuustyössä.

Sain ohjausta tiedonhakuun Lapin yliopiston informaatikolta Teams-tapaamisen yhteydessä kesällä 2024. Tämän jälkeen jouduin vielä vaihtamaan tutkielmani aihetta, mutta informaatikon antamalla opastuksella kohdistin hakuni ensisijaisesti viitetietokantoihin, kuten Scopus ja Web of Science. Muutaman artikkelin ja tutkimuksen löysin aiempaan tietämykseeni perustuen ja nämä valikoituivat aineistooni, sillä ne liittyivät suoraan tutkimusaiheeseeni. Alla olevaan kuvioon olen listannut käyttämäni tietokannat sekä hakusanat ja kustakin tietokannasta löytämäni viitteet.

Tietokanta	Viitteiden määrät	Tietokannoissa käytetyt hakusanat
LucFinna	32	homeless*
Ebsco	360	woman OR women
Scopus	69	female OR females
Web of Science	425	gender specific nais erityisyys

Kuvio 2. Tiedonhaku

Tutkimuksia suoranaisesti nais erityisestä työotteesta asunnottomien naisten kanssa ei löytynyt, vaikka kokeilin erilaisia hakuyhdistelmiä. Päädyin osittain tämän vuoksi etsimään yleisesti naisten asunnottomuutta koskevia tutkimusartikkeleita. Tein tiedonhaku viitteenä eri kertana kesällä 2024. Luin kaikkien löytämäni viitteiden abstraktit, sekä selailin artikkelit läpi. Aluksi valitsin 58 artikkelia, joita tutkailin tarkemmin. Näistä artikkeleista valitsin tulostettavaksi 39. Luin artikkelit läpi pitäen mielessä tutkimuskysymykseeni. Lopulliseen aineistoon valikoitui 19 kansainvälistä tutkimusartikkelia, kaksi suomalaista mutta englanninkielistä tutkimusartikkelia, yksi suomalainen väitöskirja sekä yksi suomalainen hankeraportti. Aineistoni koostuu pääosin kansainvälisistä tutkimusartikkeleista, johtuen suomalaisen tutkimusperinteen vähäisyydestä liittyen naisten asunnottomuuteen. Kansainvälinen aineisto täydentää ja vahvistaa Suomessa tehtyä tutkimusta. Olen koonnut valitsemani aineiston alla olevaan kuvioon.

	Nimi	Kirjoittajat	Maa	Julkaisupaikka	Tutkimusmenetelmä(t) N= osallistujamäärä
1	Social diagnosis and characterization of homeless people in Spain: Analysis from gender perspective	Amalia Reina, Carmen, Cruz Eduardo Garcia & Belén Donoso	Espanja	Cogent Social Sciences (2023) 9:2	Kvantitatiivinen Kyselylomake N=50 (naiset) N=165 (miehet)
2	Social capital and women's narratives of homelessness and multiple exclusion in northern England	Joanne McGrath, Stephen Crossley, Monique Lhussier & Natalie Foster	Englanti	International Journal for Equity in Health (2023) 22:41	Kvalitatiivinen Haastattelu N=20
3	People don't live there on the street – They are surviving Gender specifics of homelessness coping strategies in St. Petersburg	Evgeniia Nikolaevna Kuziner	Venäjä	Social Sciences (2023) 12, 476	Kvalitatiivinen Etnografia, haastattelu, havainnointi N=60
4	Choosing invisibility? Exploring service (dis)engagement of women experiencing multiple disadvantage	Caroline Hess	Englanti	Housing, Care and Support (2023) Vol. 26 No. 3/4, 115–133	Kvalitatiivinen Kysely Haastattelu N=199 + työntekijä haastatteluja julkisten palvelujen työntekijöille sekä kolmannen sektorin työntekijöille
5	When social responses for violence against women are insufficient to prevent homelessness -A perspective from Quebec	Caroline Flynn, Isabella Marchand, Méliissa Cribb, Pénélope Couturier, Gabriella Petrucci, Julie Godin, Marilyn Gilbert, Anne-Sophie Bouchard, Elie Fortin-Otis, Josiane Maheu, Myléne Bigaouette, Marie-Andrée Gauthier, Andreeane Moisan, Constance Chevette & Marie-Marthe Cousineau	Kanada	Women's Studies International Forum (2023) 99	Kvalitatiivinen Haastattelu N=46

6	Social rights and street-level services for women in homelessness: a qualitative study	Johan Vamstad, Elisabeth Mattson & Anna Klarrare	Ruotsi	Nordic Social Work Research (2022)	Kvalitatiivinen Haastattelu N=26
7	” It’s a place to feel like part of the community”: Counter-space, inclusion and empowerment in a drop-in center for homeless and marginalized women	Erin Toolis, Anjali Dutt, Alexander Wren & Rachel Jackson-Gordon	USA	American Journal of Community Psychology (2022) 70, 102–116	Kvalitatiivinen Haastattelu N=22
8	Differences in stressful life events between men and women experiencing homelessness	Sara Rodriguez-Moreno, José Vázquez, Pablo Roca & Sonia Panadero	Espanja	Journal of Community Psychology (2021) 49, 375–389	Kvantitatiivinen N = 137 naista N = 156 miestä
9	Women on the border between home and homelessness: Analyzing worker-client relationship	Riitta Granfelt & Saija Turunen	Suomi	Social Inclusion (2021) Vol. 9:3, 223–233	Kvalitatiivinen Haastattelu N = 7 (naiset) N = 3 (ammattilaiset)
10	Nea-kohdatut naiset	Lehtonen, Leena & Azeem, Pilvi	Suomi	Kohti kotia ja turvaa – Naiserityisyys asunnottomuustyössä (2020) Y-säätiö, Nea-hanke	Kvantitatiivinen N = 203
11	Women’s experiences of homelessness: A longitudinal study	Joanne Bretherton, Englanti	Englanti	Social Policy & Society (2020) Vol. 19:2, 255–270	Kvalitatiivinen Pitkittäistutkimus Haastattelu N=47
12	An ambiguous of inequalities. The political intersectionality of older women homelessness in Poland	Magdalena Mostowska & Katarzyna Debska	Puola	Journal of Gender Studies (2020) Vol.29:4, 443–456	Kvalitatiivinen Kysely Dokumentit Haastattelu Kenttätutkimus/havainnointi N=44 (naiset) N=40 (ammattilaiset)
13	Recognizing and responding to women experiencing homelessness with gendered and trauma-informed care	Katrina Milaney, Nicole Williams, Stacy Lee Lockerbie, Daniel J. Dutton & Elaine Hyska	Kanada	BMC Public Health (2020) 20:309	Kvantitatiivinen Kysely N=81
14	Social networks of unaccompanied women	Danielle B. Groton &	USA	Journal of Community Psychology (2019) 47, 34–48	Kvalitatiivinen N = 20

	experiencing homelessness	Melissa Radey			
15	Gender-based violence and young homeless women: Femininity, embodiment, and vicarious physical capital	Juliet Watson	Australia	The Sociological Review (2016) Vol.64, 256–273	Kvalitatiivinen Haastattelu N=15
16	From pillar to post: Homeless women's experiences of social care	A.M. Cameron, H.A. Abrahams, K.J. Morgan E. Williamson & L.W.Henry	Englanti	Health and Social Care in the Community (2016) 24 (3), 345–352	Kvalitatiivinen Pitkittäistutkimus N=38
17	"It's just like we're going around in circles and going back to the same thing..." The dynamics of women's unresolved homelessness	Paula Mayock, Sarah Sheridan & Sarah Parker	Irlanti	Housing Studies (2015) 30:6, 877–900	Kvalitatiivinen Etnografia Haastattelu N=60
18	History of abuse and the experience of homelessness: A framework assisting women overcome housing instability	Joseph Osuji & Sandra Hirst	Kanada	Housing, Care and Support (2015) Vol.18 No.3/4, 89–100	Kvalitatiivinen Haastattelu Havainnointi
19	Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä	Riikka Haah-tela	Suomi	Väitöskirja, Tampereen yliopisto 2015	Kvalitatiivinen Pitkittäistutkimus Etnografia
20	Homeless women's interpretations of women-specific social work among the homeless people	Riikka Haah-tela	Suomi	Nordic Social Work Research (2014) Vol. 4 No. 1, 5–21	Kvalitatiivinen Haastattelu N = 17
21	Homelessness, behavioral health disorders and intimate partner violence: Barriers to services for women	Allison N. Ponce, Martha Staeheli Lawless & Michael Rowe	USA	Community Mental Health Journal (2014) 50, 831–840	Kvalitatiivinen Kvantitatiivinen Havainnointi N=343
22	"A place to rest": the role of transitional housing in ending	Sarah Fotheringham, Christine A. Walsh &	Kanada	Gender, Place & Culture A Journal of Feminist Geography	Kvalitatiivinen Valokuvaus "Photovoice" Keskustelut N=9

	homelessness for women in Calgary, Canada	Anna Burrows		(2014) 21:7, 834–853	
23	Sociocultural factors to consider when addressing the vulnerability of social service users: insight from women experiencing homelessness	Michael L. Shier, Marlon E. Jones & John R. Graham	Kanada	Journal of Women and Social Work (2011) 26 (4), 367–381	Kvalitatiivinen Haastattelu N=25

Kuvio 3. Tutkimusaineisto

3.4 Aineiston kuvaus

Aineistoni koostuu kymmenessä eri maassa tehdyistä tutkimusartikkeleista, mukaan lukien Suomi. Aineisto perustuu sisällöltään erityisesti naisten asunnottomuuteen liittyviin erityispiirteisiin naisten itsensä kertomana avaten samalla asunnottomuuteen johtavia taustatekijöitä. Pyrkimykseni oli koostaa aineistoni sisällöllisesti laaja-alaisista artikkeleista, joiden avulla olen pyrkinyt kuvaamaan naisten asunnottomuutta kokonaisuutena, eikä pelkästään jostain tietyistä näkökulmasta käsin, kuten esimerkiksi koettu väkivalta tai päihteet. Suomalainen aineisto on suhteellisen suppea, mutta ehkäpä tämä kertoo siitä, kuinka vähän suoranaisesti naisten kokemuksia asunnottomana on tutkittu. Tämän vuoksi pidän rikkautena kansainvälisen aineiston laajuutta, joka osaltaan syventää Suomessa saatuja tutkimustuloksia. Tämä mahdollistaa laajemman näkemyksen saamisen naisten asunnottomuuteen universaalina ilmiönä. Seuraavassa esittelen lyhyesti vallitsemani tutkimusartikkelit kuvion järjestyksen mukaisesti.

Reina, Cruz, Garcia ja Donoso (2023) ovat tutkineet Espanjassa asuvien asunnottomien naisten ja miesten sosioekonomisia lähtökohtia, sekä erityispiirteitä, tavoitteenaan saada kattava kuvaus asunnottomien ihmisten tilanteesta Espanjassa. Tutkimustuloksien avulla pyritään parantamaan asunnottomien ihmisten elämänlaatua, erityisesti naisten. Tutkimus on kvantitatiivinen. Tutkimusjoukko on suhteellisen laaja, jonka perusteella voidaan tehdä jo jonkinasteisia yleistyksiä liittyen asunnottomien miesten ja naisten tilanteista.

McGrath, Crossley, Lhussier ja Foster (2023) ovat artikkelissaan tuoneet esille asunnottomien naisten elämäntilannetta ja -laatua, sekä syrjäytymisen ulottuvuuksia, sosiaalisen

kapitaalın näkökulmasta ajateltuna Englannissa. Tulosten perusteella elämäntilanteet ovat kompleksisia, niin terveyden kuin sosiaalisten suhteiden osalta, joiden kohentamiseksi ei yksittäisten asioiden muuttaminen riitä. Tutkimus toteutettiin haastatteleamalla kuusitoista naista. Haastateltavien määrä on suppea, mutta henkilökohtaiset kokemukset antavat kattavan kuvan naisten kokemuksista.

Kuziner (2023) on tutkinut venäläisten asunnottomien naisten ja miesten asemaa asunnottomana Venäjällä, joka on tutkijan mielestä hyvin konservatiivinen yhteiskunnaltaan, sekä keinoja selviytyä asunnottomuustilanteessaan. Tulokset osoittavat, että asunnottomuuden kokemukset ovat sukupuolikohtaisia. Myös vallitseva patriarkaalinen yhteiskunta vaikuttaa asunnottomien kokemuksiin. Tutkimus on mielestäni mielenkiintoinen lisä, joka avaa suljetun yhteiskunnan varjopuolia, huomioiden nykyinen maailmantilanne.

Hess:n (2023) artikkelissa selvitettiin asunnottomien naisten selviytymistä asunnottomana Englannissa, sekä heidän kokemuksiaan palvelujen saatavuudesta. Tulokset osoittavat, että naisten valintoja ohjaa luottamuspula sekä syvälle juurtunut huono-osaisuus, jotka asettavat esteitä palveluihin hakeutumiselle. Tutkimuksen etuna on sen menetelmällinen monipuolisuus, sekä syvyyttä lisää se, että on haastateltu niin asunnottomia naisia kuin myös heidän kanssansa työskenteleviä työntekijöitä. Kysely on mahdollistanut suuremman joukon osallistamisen tutkimukseen, ja tietoa on syvennetty haastattelujen avulla.

Flynn, Marchand ja Cribb (2023) ovat Kanadassa perehtyneet naisten kokemuksiin väkivallasta ja sen vaikutuksiin ennen asunnottomuutta ja asunnottomuuden aikana. Tutkimuksessa on kartoitettu naisten väkivaltakokemuksia lapsuudesta asti. Tuloksien perusteella väkivalta on usein taustatekijänä naisten jäädessä asunnottomaksi. Tarvitaan ennaltaehkäiseviä menetelmiä väkivallan tunnistamiseksi, jotta tilanteisiin pystyttäisiin puuttamaan ajoissa ennen kuin seurauksena on asunnottomuus. Tutkimus antaa kattavan kuvan väkivallan vaikutuksista ja sen jättämistä jäljistä, joista on vaikea päästä irti, ja jotka pahimmillaan jatkuvat asunnottomuuden aikana.

Vamstad, Mattson ja Klarare (2022) tuovat ruotsalaista näkökulmaa asunnottomien naisten tilanteeseen sosiaalisten oikeuksien kannalta katsottuna. Tutkimuksessa otetaan kantaa erityisesti haasteisiin liittyen julkiseen terveydenhuoltoon. Tulosten perusteella sosiaaliset oikeudet eivät toteudu niin yksilö- kuin institutionaalisella tasolla suhteessa

asunnottomien naisten tarpeisiin. Tutkimuksen etuna näen erityisesti sen, että se valottaa tekijöitä, jotka estävät asunnottomia naisia hakeutumasta palvelujen, kuin myös yhteiskunnallisia ennakkoluuloja asunnottomia kohtaan.

Toolis, Dutt, Wren ja Jackson-Gordon (2021) ovat Amerikassa tutkineet, miten asunnottomille naisille suunnattujen palvelukeskusten toimintaan osallistuminen vaikuttaa naisten elämäntilanteeseen. Tutkimus osoittaa, että naisille suunnatuilla palveluilla on naisia vahvistava ja voimaannuttava vaikutus. Tutkimuksen etuna on se, että on saatu vahvistusta sille, että naiset tarvitsevat vain naisille suunnattuja kohtaamispaikkoja. Tutkimusjoukko on suhteellisen suppea, jonka perusteella ei voida tehdä pitkälle kantavia johtopäätöksiä.

Rodriguez-Morenon, Vásquezin, Rocan ja Panaderonin (2021) kvantitatiivisessa tutkimuksessa on selvitetty minkälaisia vahingoittavia elämäntilanteita (SLE Stressfull life events) Espanjassa asuvien asunnottomien naisten ja miesten taustalla lapsuudesta alkaen on, ja miten ne vaikuttavat elämään nykyisellään. Tulosten perusteella naisilla on enemmän ikäviä elämäntilanteita taustallaan kuin miehillä kaikissa elämänvaiheissaan lapsuudesta aikuisuuteen asti. Tulokset viittaavat siihen, että naisilla on erilaisia palvelutarpeita kuin miehillä, joka tulisi huomioida palveluja kehitettäessä. Tutkimus on kvantitatiivinen, joka on mahdollistanut suuremman joukon osallistamisen tutkimuskyselyyn. Haittana pidän sitä, että kyselyissä jää henkilökohtaiset ja yksilölliset kokemukset kuulematta.

Granfelt ja Turunen (2021) ovat kartoittaneet naisten ja työntekijöiden suhdetta, ja mitä tulisi huomioida asunnottomuustilanteen omaavien naisten kanssa työskennellessä. Tutkimus on tehty asunnottomille suunnatussa asumisyksikössä ja haastateltavien joukko on todella pieni, mutta etuna pidän sitä, että on kartoitettu niin työntekijöiden kuin asukkaiden kokemuksia. Tutkimus antaa kuitenkin tärkeitä viitteitä siitä, mitä tulisi huomioida kohdatessa asunnottomia, usein hyvin traumatisoituneita naisia, enkä näe estettä, etteikö tuloksia voisi soveltaa myös laajemmin muihin palveluihin.

Lehtonen ja Azeem (2020) ovat raportoineet suomalaisen osahankkeen tuloksia, jonka tavoitteena on ollut kehittää asunnottomille naisille suunnattuja palveluja. Hankkeen nimi oli Nea-hanke. Hankkeen tiimoilta kartoitettiin hankkeen ajan toimineen Naisten tuvan, olohuone vain naisille, kävijöiden taustoja, nykytilaa sekä miten osallistuminen Naisten tuvan toimintaan on vaikuttanut heidän elämäänsä. Tulosten perusteella monien naisten

elämäntilanteet olivat parantuneet ja naiset olivat hyötynneet vain naisille suunnatusta ”olohuoneesta”. Raportti oli kattava kuvaus tuvassa kävijöiden elämäntilanteesta, mutta jätti avoimeksi useita kysymyksiä. Jäin muun muassa pohtimaan, miksi naisten saama apu on ollut vääränlaista tai miksi apua ei ole saatu.

Brethertonin (2020) Englannissa tekemä tutkimus selvittää minkälaiset tekijät ovat vaikuttaneet naisten asunnottomaksi jäämiseen, asunnottomana selviytymiseen sekä pääsemiseen eroon asunnottomuudesta. Tutkimus on osa suurempaa tutkimusta, joka on käsitelty asunnottomien ihmisten kokemuksia työllisyyspalveluista Englannissa. Tulosten perusteella asumisen ja toimeentulon, sekä työllistymisen mahdollisuuksien, epävarmuus jatkuu pysyvämpään asumiseen siirtymisen jälkeenkin. Tämä antaa viitteitä siitä, että yleisestikin naisten asema näillä osa-alueilla on heikompi, johon on syytä kiinnittää huomiota. Tutkimuksen vahvuus on erityisesti siinä, että naisten elämänpolkua on seurattu pidemmällä aikavälillä, jolloin on pystytty havainnoimaan mahdollisia muutoksia elämässä.

Puolassa Mostowska ja Debska (2020) tuovat artikkelissaan näkökulmaa iäkkäämpien naisten asemaan ja tarpeisiin asunnottomana, sekä siihen, miten poliittiset päätökset eivät välttämättä kohtaa asunnottomien naisten tarpeiden kanssa. Artikkelit tuo erityisesti näkökulmaa palvelujärjestelmän puutteellisuuteen havaita iäkkäämpien naisten kokemaa väkivaltaa, sekä miten ikä voi vaikuttaa siihen, minkälaisia palveluja on tarjolla varsinkin, jos jää asunnottomaksi. Vahvuutena pidän sitä, että tutkimuksessa oli saatua niin työntekijä kuin asiakas näkökulmaa haastattelujen kautta.

Milaney, Williams, Lockerbie, Dutton ja Hyshka (2020) avaavat kvantitatiivisessa tutkimuksessaan kanadalaisten asunnottomien naisten kokemuksia ja haasteita arjessa pärjäämisessä. Tulosten perusteella naisilla on huomattava määrä somaattisia ja psyykkisiä ongelmia, itsemurha-ajatuksia sekä lapsuuden aikaisia traumoja, joiden kohtaamiseen tarvittaisiin sukupuolispesifejä palveluja sekä traumojen käsittelyn osaamista. Tutkimus on kvantitatiivinen, joka on mahdollistanut suuren joukon kokemusten kartoittamisen, ja näin ollen antaa mahdollisuuksia tehdä jonkinasteisia yleistyksiä erityisesti asunnottomien naisten tilanteista.

Amerikkalaiset Groton ja Radey (2019) tutkivat asunnottomien naisten sosiaalisten verkostojen vahvuuksia, roolia ja esteitä heidän elämälleen. Tutkimuksen perusteella on

todettu, että naisten ajautuminen usein väkivaltaisiin ja päihdemyönteisiin suhteisiin johtaa asunnottomuuden pitkittymiseen, sekä estää elämässä eteenpäin pääsemistä. Olisi tärkeää kiinnittää huomiota asunnottomien naisten lähiverkostoihin ja niiden vaikutukseen elämänhallinnan suhteen. Haastateltavia on suhteellisen vähän, kaksikymmentä, mutta tämä on mahdollistanut naisten henkilökohtaisten kokemusten syvällisen tarkastelun, jota pidän aina etuna. Asunnottomuus on yksilöllinen kokemus.

Watson (2016) on haastatellut Australiassa eläviä asunnottomia nuoria naisia ja heidän sosiaalisten verkostojen merkitystä asunnottomana selviytymiselle. Tutkimuksen perusteella naiseus on käyttövara, johon turvaudutaan turvan ja suojan saamiseksi asunnottomana. Artikkelin oli kiinnostava kokonaisuus, joka avasi asunnottomien naisten maailmaa suhteiden kautta, joka tuo lisäarvoa naisten asunnottomuuden ilmenemismuotoihin. Haastateltavia oli suhteellisen vähän, mutta riittävä määrä kuvaamaan naisten ”käyttöarvoa” asunnottomien joukossa.

Cameron, Abrahams, Morgan, Williamson ja Henry (2016) ovat Englannissa selvittäneet asunnottomien naisten elämäntilannetta ja asumistilannetta, sekä heidän tarpeitaan ja kokemuksiaan suhteessa sosiaalihuollon kohtaamisiin. Tulosten perusteella palvelujärjestelmän pirstaleisuus vaikeuttaa palveluihin hakeutumista, niihin pääsemistä sekä palveluihin sitoutumista. Tutkimuksen anti on siinä, että se kuvaa palvelujärjestelmän haastavuutta erityisesti heidän osaltansa, joilla on muutenkin haastava elämäntilanne.

Mayock, Sheridan ja Parker (2015) tuovat artikkelissaan esille irlantilaisien naisten kokemuksia asunnottomuudestaan ja taustatekijöistä, jotka ovat johtaneet tilanteeseen, äititydestään sekä asunnottomuuden pitkittymiseen liittyviä tekijöitä. Tulosten perusteella naisilla on taipumus jäädä asunnottomuuspalvelujen keskelle eivätkä pääse siirtymään itsenäiseen asumiseen. Naisten asunnottomuuteen tulisi kiinnittää enemmän huomiota sukupuolen näkökulmasta käsin ja kehittää palveluja, jotka kohdistuvat erityisesti asunnottomien naisten tarpeisiin, ja jotka auttavat pitkäaikaisasunnottomien siirtymistä kohti omaa kotia. Tutkimuksen anti on erityisesti siinä, että se ottaa kantaa naisten pitkäaikaisasunnottomuuteen, sekä tuo esille haasteita, jotka estävät naisia siirtymästä eteenpäin.

Kanadassa Osuji ja Hirst (2015) ovat selvittäneet tekijöitä, jotka ovat johtaneet naisten asunnottomuuteen. Tulokset osoittavat, että naisten lapsuuden ja aikuisuuden aikaiset kokemukset saavat aikaan kodittomuuden tunteen, vaikka olisikin koti. Asunnottomat naiset

ovat traumatisoituneita, ja heidän tilanteissansa auttaminen vaatii pitkäjänteistä, trauma-orientoitunutta työskentelyä, yksilölliset tarpeet huomioiden. Tutkimuksen etuna oli kattava kuvaus naisten kokemuksista lapsuudessa kuin myös aikuisena asunnottomana. Tutkimuksesta ei selvinnyt, kuinka montaa henkilöä tutkimusta varten haastateltiin. Valitsin artikkelin kuitenkin osaksi aineistoa sen sisältämän informaation vuoksi.

Haahtela (2015) on tutkinut väitöskirjassaan naisten kokemuksia naistyöstä sekä sen merkityksestä naisten elämään. Tutkimus on etnografia ja kuvailee kattavasti naisten asiakkuuksien polkua naistyön eri vaiheissa, joiden myötä on tunnistettu erilaisia asiakkuuksia, joilla kaikilla on oma paikkansa ja aikansa. Tutkimus kokonaisuutena antaa syvällisen kuvan, miten naiset löytävät paikkansa naistyön eri osa-alueilla, ja antaa tärkeää tietoa tutkielmalleni. Väitöskirjatutkimus on yksi harvoista, joita Suomessa on tehty liittyen naisten asunnottomuuteen 2020-luvulla.

Samaten Haahtela (2014) on artikkelissaan, joka on osatutkimus liittyen hänen väitöskirjaansa, perehtynyt nais erityisen työn tarpeellisuuteen asunnottomien naisten näkökulmasta katsottuna. Tulosten perusteella on eroteltavissa neljä erilaista kokemusta suhteessa naistyön tarpeellisuuteen. Artikkelin kokonaisuutena antaa vastauksia omaan tutkielmaani ja auttaa ymmärtämään sitä, kuinka eri tavalla naiset voivat kokea naisille suunnatun palvelun.

Amerikassa Ponce, Lawless ja Rowe (2014) tuovat näkökulmaa asunnottomille naisille suunnatun palvelukeskuksen merkityksestä asunnottomille naisille. Naisten kokemuksia on kartoitettu monipuolisesti, kuten mielenterveydenhäiriöt, päihteidenkäyttö sekä lähisuhdeväkivalta. Tulosten perusteella naiset ovat usein heikommassa asemassa suhteessa tarjolla oleviin palveluihin ja tämän vuoksi olisi merkittävää, että traumatisoituneille naisille olisi kohdennettuja, naisspesifejä palveluja saatavilla. Tutkimus on mielenkiintoinen ja antaa tärkeää tietoa, miten naisille suunnattu palvelukeskus tukee naisia tiellä pois asunnottomuudesta. Se myös tukee oman tutkielmani tekemistä nais erityisyyden näkökulmasta.

Fotheringham, Walsh ja Burrowes (2014) ovat käsitelleet artikkelissaan puolimatkan kodin merkitystä naisten irtautumisessa asunnottomuudesta, sekä siitä, miten sukupuolispesifit kokemukset asunnottomuudesta tulisi huomioida asumispalveluja kehitettäessä. Tutkimus on tehty Kanadassa. Tulosten perusteella naiset, erityisesti pitkään

asunnottomana olleet, tarvitsevat tuettua asumista matkalla kohti itsenäisempää asumismuotoa. Tutkimuksessa käytettiin monipuolisia metodeja aineistonkeruuseen, joka syventää tutkimuksen antamaa tietoa, mutta osallistujia oli vain yhdeksän, joten yleistyksiä tuloksista ei voida tehdä.

Shier, Jones ja Graham (2011) ovat tutkineet asunnottomien naisten kokemuksia asunnottomuudestaan, suhteiden merkitystä asunnottomuuspolulla sekä löytäneet tekijöitä, jotka vaikeuttavat asunnottomuudesta irtaantumisessa. Tulosten perusteella on tärkeää ymmärtää sosiokulttuurisia tekijöitä naisten elämässä, jotta löydetään oikeanlaisia tapoja kohdata ja auttaa naisia. Tutkimuksen anti on erityisesti siinä, että se avaa syvällisesti naisten näkemyksiä tilanteestaan sekä tekijöistä, jotka vaikuttavat elämään asunnottomana.

3.5 Aineiston analysointi

Käytin aineiston analysoimisessa aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Mielestäni aineistolähtöinen tarkastelutapa sopii tutkimukseni luonteeseen, sillä tutkimuskohteena ovat tehdyt tutkimukset, joiden kautta olen lähtenyt kuvaamaan naisten asunnottomuutta ilmiönä. Sisällönanalyysin voidaan ajatella olevan metodinen viitekehys, jolloin se mahdollistaa aineiston monipuolisen tarkastelun. Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on muodostaa aineistosta kokonaisuus, jonka avulla voidaan tehdä perusteltuja tulkintoja, sekä muodostaa tutkittavasta ilmiöstä johtopäätöksiä. Analyysivaiheessa on oltava totuudenmukainen, sekä pyrkiä perustelemaan tehdyt tulkinnat, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Puusa 2020.) Valitsemani aineisto on suhteellisen laaja sisältäen 14 vuoden aikana tehtyjä tutkimuksia useasta eri maasta, joten aineistolähtöinen sisällönanalyysi soveltuu tämänkin vuoksi hyvin tutkimukseni luonteeseen. Sisällönanalyysissa keskitytään valituista tutkimusartikkeleista vain niihin osiin, mitkä liittyvät omaan tutkimuskysymykseen (Vilka 2023, 70). Tavoitteena on järjestää käsiteltävissä oleva aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon, jonka avulla pyritään saamaan aikaiseksi selkeä ja informatiivinen kokonaisuus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysia voidaan pitää tietynlaisena päätelyprosessina, jonka avulla aineistoa ensin karsitaan ja luokitellaan, ja tämän jälkeen kootaan uudestaan muotoon, jonka avulla voidaan vastata tutkimuskysymykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93.)

Aloitin analysointivaiheen lukemalla tarkkaan valitsemani tutkimusartikkelit läpi. Aineistolähtöisen analyysin alussa on tärkeää lukea aineistoa avoimin mielin ilman ennakkokäsityksiä ja -odotuksia (Puusa 2020). Luin artikkelit läpi ajatuksella, että saisin kokonaiskuvan tutkimuksien luonteesta, sisällöstä, raportoiduista tuloksista ja käytännönehdotuksista. Tutkimusartikkelien lukemista helpotti se, että olin printannut artikkelit, joka mahdollisti sivun reunaan merkintöjen tekemisen luvuvaiheessa. Aineistolähtöisen analyysin yhtenä lähtökohtana on havaintojen luokittelu, jonka avulla aineistosta etsitään samankaltaisuuksia.

Merkitsin ylös keskeisiä asioita, jotka kuvasivat naisten asunnottomuuden erilaisia piirteitä, ja joita myös toistui useissa eri artikkeleissa. Samanlaisten asioiden toistuminen eri artikkeleissa vahvistivat mielestäni asunnottomien naisten kokemusten samankaltaisuutta maasta ja maanosasta riippumatta. Käytin apuna myös värikkäitä post-it-lappuja, joita liimailin artikkelien sivuihin ja joiden avulla pystyin löytämään tulososiota kirjoittaessani eri luokkiin liittyvät kohdat. Teemat ja otsikot alkoivat hahmottumaan sitä mukaan, mitä enemmän samankaltaisuuksia artikkeleista löytyi. Merkitsin myös samaan aihealueeseen liittyvät eroavaisuudet, sillä joissain tutkimuksissa, erityisesti kvantitatiivisessa aineistossa, oli joltain osin päädytty erilaisiin tuloksiin mitä haastattelujen kautta oli saatu. Samansuuntaiset ilmiötä kuvaavat löydökset yhdistetään saman luokan alle, jonka jälkeen luokat yhdistetään ja muodostetaan kyseistä kokonaisuutta kuvaava teema (Puusa 2020).

Artikkeleita lukiessani aineistosta nousi selkeitä kokonaisuuksia, jotka kuvaavat naisten asunnottomuuden erityispiirteitä, jotka olen kuvannut tulosluvussa. Kokonaisuudet ovat Polkuja asunnottomuuteen, jossa kerron miten naiset ovat päätyneet asunnottomiksi. Seuraavana teemana käsittelen piiloasunnottomuutta, leimaantumista sekä äitiyttä, jotka nousivat aineistosta vahvasti esille. Yksi johtava teema oli kuvaukset ihmissuhteista, jotka toimivat osittain selviytymiskeinona, mutta myös esteenä päästä elämässä eteenpäin. Aineistossa nousi myös esille, miksi asunnottomana naisena on haasteellista hakea saatikka saada palveluja. Olen kokenut tärkeänä sisällyttää tämän raporttiin, koska sillä on merkitysarvoa palvelurakenteita kehitettäessä. Mielenkiintoni kohdistui erityisesti myös siihen, miten naiset kokevat vain naisille suunnatut palvelut ja onko niille tarvetta. Lopuksi käsittelen havaintoja siitä, mitä tulisi sosiaalialan ammattilaisena huomioida asunnottomia naisia kohdatessa.

Esimerkkejä ilmaisuista	Alaluokka	Yläluokka
Suhteiden tuoma turva	Suhteiden merkitys	Kiinnipitävät suhteet
Hyväksikäyttö	Suhteet vaaratekijänä	Kiinnipitävät suhteet
Yhteisöllisyys	Vertaisten merkitys	Naisten kesken
Uudet ihmissuhteet	Irti yksinäisyydestä	Naisten kesken
Ennakkoluulot, häpeä leimaantuminen	Ei hakeudu palveluihin	Esteitä palveluihin hakeutumiseksi ja pääsemiseksi
Digitalisaatio, sähköiset palvelut	Vaikeuttaa palvelujen hakemista	Esteitä palveluihin hakeutumiseksi ja pääsemiseksi

Kuvio 5. Näyte analyysista

3.6 Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan positio

Kirjallisuuskatsauksena toteutettavan tutkimuksen eettinen arviointi on erilainen kuin että tekisi tutkimuksen esimerkiksi haastatteleamalla informanteja. Kirjallisuuskatsauksessa ei suoranaisesti olla kontaktissa tutkimuksen tekijöihin, eikä heidän haastattelemiin henkilöihin. Tämä asettaa kuitenkin mielestäni erityisen painoarvon tutkimuksen eettiselle pohdinnalle sekä toteuttamiselle. Tutkimuskohteena ovat asunnottomat naiset. Vaikka suoranaisesti tutkimuksiin osallistuneisiin henkilöihin ei ole kontaktia, niin siitä huolimatta on erityisen tärkeää pitää mielessä, että he ovat suostumuksellaan osallistuneet tutkimuksen tekemiseen eri maissa, ja näin ollen asettaneet itsensä haavoittuvaan asemaan. Tutkimusartikkelit on julkaistu internetissä ja näin ollen ne ovat vapaasti saatavilla, eikä kyseiset informantit välttämättä edes tiedosta, että heidän tarinoitaan luetaan ympäri maailmaa. Olen huomioinut tämän tosiasian artikkeleihin tutustuessani, sekä raporttia kirjoittaessani, pyrkien antamaan eri maiden asunnottomien naisten yksilöllisille kokemuksille arvostusta sekä kunnioitusta.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksen (2023, 11–12) mukaisesti tutkimuksen tekemisessä on noudatettava neljää hyvin tärkeää periaatetta. Nämä ovat luotettavuus ja rehellisyys sekä arvostus ja vastuunkanto. On tärkeää, että tutkimuksen tekemisen koko prosessi kuvataan mahdollisimman tarkasti ja avoimesti, jotta lukija voi tutkimusta lukiessaan saada selkeän kuvauksen koko tutkimusprosessista. Merkittävää on se, että pidetään tarkkaan huolta viittauskäytänteistä, jotta tutkimuksien tekijöiden tekemä työ tulee näkyväksi. Raportin kirjoittamisessa on pyrittävä olemaan puolueeton, sekä tuomaan kaikki tutkimukseen liittyvät näkökulmat näkyville. Tutkijana on sallittua olla kriittinen,

mutta säilytettävä kunnioittava ja arvostava suhtautuminen muiden tekemiin tutkimuksiin. Vilkka (2021, 37) painottaa hyvän tieteellisen käytännön noudattamista, jonka mukaan muiden tutkijoiden työtä kohtaan on suhtauduttava kunnioittavasti ja arvostavasti. Tällä tarkoitetaan sitä, että muiden tutkijoiden saamat tulokset esitetään rehellisesti ja avoimesti, erottaen ne omista tutkimustuloksista. Tällöin on kiinnitettävä erityistä huomiota viittauskäytänteisiin.

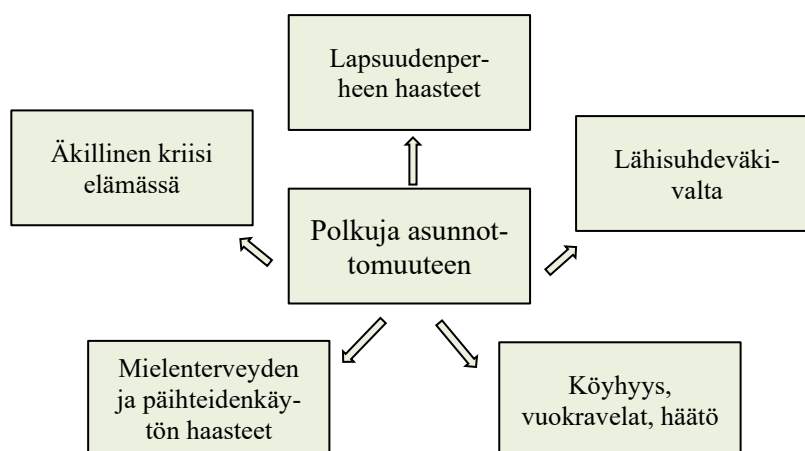
Minulle tutkijana eettistä pohdintaa tutkimusartikkeleja lukiessa on aiheuttanut se tosiasia, että olen tavallaan astunut ihmisten maailmaan, joita en ole itse kohdannut. Artikkelien myötä on avautunut hyvinkin raadollinen maailma asunnottomien naisten arjen todellisuuteen ympäri maailmaa. Tämä koskettaa minua erityisesti, sillä olen itsekin kohdannut monia naisia, jotka ovat syystä tai toisesta joutuneet asunnottoman asemaan. Se saa minut tutkijana pohtimaan omaa asemaani tutkimuksen tekijänä. Tavallaan pidän etuna sitä, että naisten asunnottomuus ei ole kovinkaan vieras asia minulle, mutta toisaalta se myös luonnollisesti aiheuttaa tietynlaisen objektiivisuuden haasteen tutkielman tekemiselle. Olisi aivan erilainen lähtökohta tutkielman tekemiseen, jos en olisi koskaan tavannut ja kuullut asunnottomien naisten tarinoita. Aiheen tuttuus antaa kuitenkin tavallaan esiympäristön aihealueeseen kokonaisuutena. Lähtökohtaisesti ymmärrys ilmiötä ja sen moninaisia ilmentymiä kohtaan on jo valmiina ilman ennako-oletuksia tai hämmästelyä esimerkiksi siitä, miten elämä voi näyttäytyä niin raadollisena.

Kirjallisuuskatsaus antaa mahdollisuuden pysyä etäällä itse tutkimuskohdetta, joka mahdollistaa myös muiden tutkijoiden tekemien tutkimusten objektiivisen tarkastelun. Erityisesti koska suurin osa valitsemastani aineistosta on tehty muualla kuin Suomessa. Tutkimusartikkeleja lukiessani olen pitänyt mielessä ne olosuhteet, sekä mahdolliset haasteet, joita tutkijat ovat kohdanneet etsiessään informantteja, sekä heitä haastatellessa. Erityisesti ajatukseni ovat ihmisissä, jotka ovat päästäneet tutkijat elämäänsä ja olleet valmiita kertomaan elämästään sellaisena kuin se heille näyttäytyy. Tuloksien raportoinnissa olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman tarkka. Olen myös tuonut selkeästi esille alkuperäisten tutkimusten tekijät huolehtien viittauskäytännöistä. Kirjallisuuskatsauksen tekeminen vaatii kuitenkin paljon karsintaa isosta aineistosta, jonka myötä joitain asioita jää myös raportoimatta. Olen kuitenkin asettanut tietynlaisen tutkimuskysymyksen, jonka tiimoilta olen lähtenyt naisten asunnottomuutta ilmiönä tutkimaan, ja tämä perustelee tiukkaa karsintaa yhtään vähättelemättä muiden asioiden merkityksellisyyttä, joita tutkimusartikkeleissa on ilmennyt.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Seuraavassa esittelen tutkimusartikkelien kautta analysoimiani tuloksia liittyen tutkimuskysymykseeni. Olen jaotellut tulokseni alalukuihin, joiden avulla luon kuvaa naisten asunnottomuuden erityispiirteistä sekä tekijöistä, joita tulisi huomioida erityisesti sosiaalityössä asunnottomia naisia kohdatessa.

4.1 Polkuja asunnottomuuteen

Kuvio 5. Polkuja asunnottomuuteen

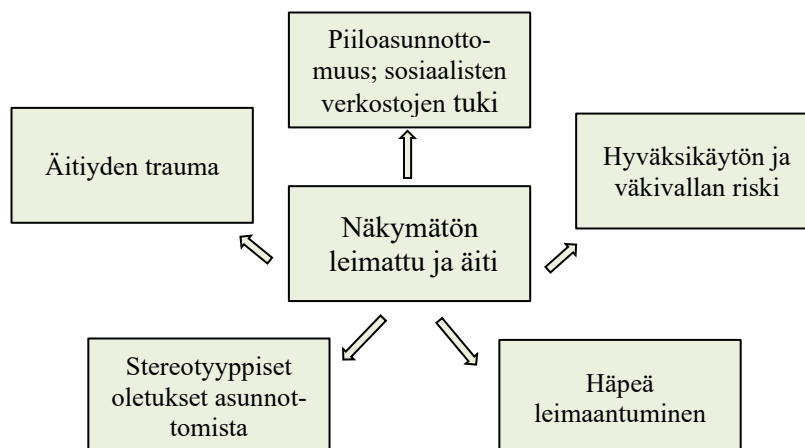
Naisten asunnottomuus näyttäytyy tutkimusten perusteella hyvin monenlaisia elämäntapahtumia sisältävänä prosessina, ja jokaisella naisella on oma yksilöllinen tarinansa taustallaan. Tutkimukset kuitenkin selkeästi osoittavat yhteneväisyyksiä elämänkulun tapahtumissa, jotka ovat johtaneet asunnottomuuteen. Nämä vahvistavat käsitystä siitä, että työstä naiseksi kasvaminen, jo pelkästään sukupuolen perusteella, voi aiheuttaa monenlaisia traumaattisia hyväksikäyttökokemuksia, jotka jättävät jälkensä.

Useimpien haastateltujen tai kyselyihin vastanneiden naisten taustalta löytyy lapsuuden ajan traumaattisia kokemuksia. *Lapsuuden perheellä on saattanut olla vakavia fyysisiä ja psyykkisiä ongelmia*, jotka ovat heijastuneet lasten elämään vahingoittavasti, kuten mielen terveyden häiriöitä ja päihteiden käyttöä. Samaten taustalta löytyy *perheen taloudellisia haasteita*, jotka ovat olleet seurausta pitkittyneestä työttömyydestä, ja johtaneet vanhempien välisiin ristiriitoihin ja mahdollisesti avioeroon. Vakavimmat tilanteet ovat liittyneet lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja lapseen kohdistuneeseen väkivaltaan, niin

fyysiseen kuin psyykkiseen. Haastavat perhetilanteet ovat usein johtaneet lasten huostaanottoon ja sijoittamiseen joko lastenkotiin tai muiden lähiomaisten kotiin. Joidenkin tyttöjen ratkaisuna on ollut karata kodista ja lastenkodista päätyen usein turvattomaan asemaan asunnottomana. (Rodriquez-Moreno & Vásquez & Roca & Panadero 2021, 380; McGrath & Crossley & Lhussier & Forster 2023, 5; Flynn & Marchand & Cribb 2023, 4.) Lapsuuden aikana pakeneminen äidin kanssa lähisuhdeväkivaltaa turvakotiin on myös monilla ollut taustatekijänä asunnottomuuspolulla (Mayock & Sheridan & Parker 2015, 883). On tärkeää nostaa asunnottomien naisten lapsuudenaikaisia tapahtumia esille. Taustojen tietäminen auttaa ymmärtämään, kuinka syvälle juurtuneita traumaattisia kokemuksia naisilla voi olla, joilla on vaikutusta siihen, miten naisena asunnottomuuden kokee. Taustalla on myös *parisuhteiden aikana koettua lähisuhdeväkivaltaa ja turvattomuutta*, jonka vuoksi naiset ovat pelänneet, että heille tapahtuu jotain ja he ovat joutuneet lähtemään kodistaan (Reina & Cruz & Garcia & Donoso 2023, 6). Turvaton koti on saanut jotkut naiset tuntemaan itsensä kodittomaksi kotonaan, jonka myötä he ovat kokeneet kadottaneensa itsensä ja tämän vuoksi lähteneet kodistaan (Osuji & Hirst 2015, 93).

Tutkimuksissa raportoitiin myös lähtökohtana asunnottomuudelle *mielenterveyden ja päihteidenkäytön haasteet*, jotka mahdollisesti ovat johtaneet tukiverkoston loppumiseen ja tämän myötä asunnottomuuteen. Myös *köyhyys* ja tämän myötä kyvyttömyys vastata korkeista asumiskuluista ovat olleet polkuna asunnottomuuteen. (Bretherton 2020, 261; Vamstad & Mattson & Klarare 2022, 6; Groton & Radey 2019, 40.) Lehtonen ja Azeem (2020, 29, 31) raportoivat Nea-hankkeen myötä yleisemmiksi syiksi naisten asunnottomuuteen *häiritsevän elämän, vuokravelat* ja näiden myötä hädän. On kuitenkin huomionarvoista lisätä, että joskus näennäisen tavalliseen elämään voi tulla äkillinen muutos. *Fyysinen sairaus*, mielenterveydenhäiriö tai *äkillinen työttömyys*, voi johtaa asumisen vaarantumiseen tai asunnottomuuteen, koska ei enää pystytty hoitamaan asumiseen liittyviä käytännön asioita. (Granfelt & Turunen 2021, 228; Bretherton 2020, 263) Sosioekonomisten tekijöiden vaikutusta asunnottomuuteen ei voi kiistää. Onhan nähtävissä, että asumisen ja yleensäkin elämisen kallistuminen, johtaa entistä syvenevämpään ahdistukseen ja pahimmillaan kodin menettämiseen. On tärkeä myös ymmärtää, että äkilliset elämän kriisitilanteet voivat suistaa elämän raiteiltaan, joka on tuttua sosiaalityössä. Aina taustalla ei ole esimerkiksi päihteidenkäyttöä.

4.2 Näkymätön, leimattu ja äiti

Kuvio 6. Näkymätön, leimattu ja äiti

Tutkimusten perusteella naisten asunnottomuustilastot ovat ympäri maailmaa pienemmät kuin miesten, joka monesti johtaa harhaan, että asunnottomuus ei kosketa naisia samalla tavalla kuin miehiä. Naisia ei välttämättä nähdä kaduilla saatikka asunnottomille suunnatuissa matalan kynnyksen toimipisteissä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö asunnottomuus koskettaisi naisia vaan enemmänkin kertoo siitä, että naiset pyrkivät etsimään ratkaisuja omaan tilanteeseensa muilla keinoilla.

Naisten sosiaaliset verkostot näyttävät suhteellisen laajana, joka mahdollistaa naisten pysyvän ”piilossa” virallisilta tahoilta varsin pitkään. *Ystävät, sukulaiset ja tuttavat mahdollistavat yöpymisen heidän luonaan*, ja näitä resursseja hyödynnetään niin pitkään kuin mahdollista, jotta vältettäisiin virallisiin tukitahoihin tukeutumisen. (Kuziner 2023, 12; Fotheringham & Walsh & Burrowes 2014, 841.) Yöpymisellä on usein kuitenkin hintansa, kuten McGrath ym. (2023, 6) tuovat esille. Naisena *altistuu erityisesti seksuaaliselle hyväksikäytölle*, mutta ilmeisistä vaaroista huolimatta naiset altistavat itsensä mieluummin mahdolliselle hyväksikäytölle kuin että joutuisivat kadulle. Vaikka sosiaalisia verkostoja ei olisi saatavilla, naiset valitsevat yöpymispaikakseen esimerkiksi auton tai kävelevät läpi yön (Milaney & Williams & Lockerbie & Dutton & Hyshka 2020, 3). Lehtonen ym. (2021, 30) ovat myös saaneet vastaavia tuloksia Nea-hankkeen aikana. Lähes puolet kohdatuista naisista yöpyi tuttavien luona, mutta silti lähes kolmas osa *viettää yönsä ulkona* eikä esimerkiksi asunnottomien ensisuojuissa.

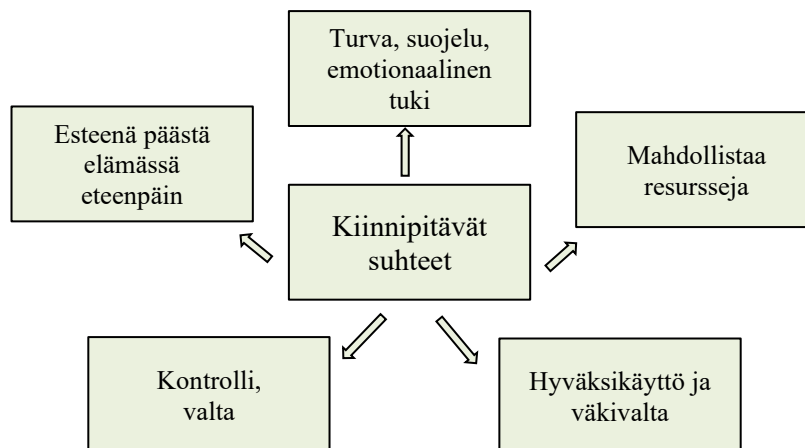
Piiloasunnottomuutta ylläpitävinä tekijöinä naiset ovat kertoneet olevan *häpeä* ja *stereotyyppiset oletukset asunnottomista naisista*. Tämä usein johtaa siihen, että naisten haastava elämäntilanne asunnottomana pitkittyy. Apua lähdetään hakemaan vasta sitten, kun kaikki muut keinot on käytetty. Naisten vahva pyrkimys selviytyä itsenäisesti ei välttämättä kuitenkaan kannu pitkälle, vaan avun pyytäminen on jossain vaiheessa välttämätöntä. (Hess 2023, 120; Mayock ym. 2015, 884–885.) Bretherton (2020, 261) raportoi tutkimuksessaan, että naisilla voi olla taipumus käyttää sekä virallisia tukitahoja että epävirallisia, toisin sanoen ystävien ja sukulaisten apua, hyväkseen. Usein kuitenkin virallisten tukitahojen tarjoama apu on ainoa, mitä lopulta jää jäljelle.

Joskus *naisten asunnottomuus saattaa jäädä tunnistamatta ammattilaisilta*, joka kertoo siitä, että naiset onnistuvat salaamaan tilanteensa hyvin pitkään, kuten Mostowska ym. (2020, 449–450) ovat todenneet. *Ammatti-ihmisten tietämättömyys* asunnottomuudesta voi johtaa siihen, ettei asunnottomia naisia nähdä saatikka että heille olisi tarjolla palveluja. Näkemyksiä saattaa leimata kapea ajatus katuasunnottomista tai ihmisistä asuntoiloissa, jolloin muut asunnottomuuden muodot jäävät tunnistamatta. Esimerkiksi lähisuhdeväkivallan vuoksi asunnottomaksi jääneitä ei välttämättä lasketa asunnottomaksi, jonka vuoksi palvelut lähisuhdeväkivallan kokijoille ja asunnottomille ovat erillään toisistaan. Mielestäni on edelleen nähtävissä, että asunnottomuudesta puhuttaessa ensimmäisenä ajatuksiin nousevat päihdeongelmat tai kyvyttömyys hoitaa asioitaan jostain muusta syystä. Pidän tärkeänä, että erityisesti naisten kohdalla ymmärretään, että asunnottomuuden syyt ja seuraukset ovat paljon moninaisemmat, poiketen kuvasta mitä esimerkiksi median välityksellä saa.

Asunnoton nainen on usein myös äiti, jonka lapset on otettu huostaan. Reinan ym. (2023, 11) mukaan yli puolella asunnottomista naisista on lapsia. Sama on todettu Nea-hankkeen tiimoilta (Lehtonen ym. 2020, 29), kaikkien naisten lapset oli sijoitettu muualle asumaan. Äitiys näyttäytyy kaikista haavoittuvimmalta osa-alueelta, josta naiset eivät juurikaan haluaisi puhua, koska on ollut hyvin traumatisoivaa, kun lapset on otettu pois. Tämä on johtanut usein entistä syvempään eristäytymiseen, masennukseen ja leimautumiseen keltottomaksi naisena ja äitinä, jonka lisäksi asunnottomuuden tuoma leima on saanut aikaan voimattomuuden tunteita. (Mayock ym. 2015, 889–890; Shier ym. 2011, 374.) Monesti äitiyden epäonnistumista vahvistaa myös *sukupuolinormit*, joiden koetaan aiheuttavan häpeää asunnottomille naisille (Fotheringham ym. 2014, 841). Sukupuolinormit ja

rooli-odotukset ovat vuosikymmenten myötä lieventyneet, mutta mielestäni edelleen on nähtävissä, että naisiin kohdistuu sanomattomia odotuksia, varsinkin jos nainen on äiti.

4.3 Kiinnipitävät suhteet

Kuvio 7. Kiinnipitävät suhteet

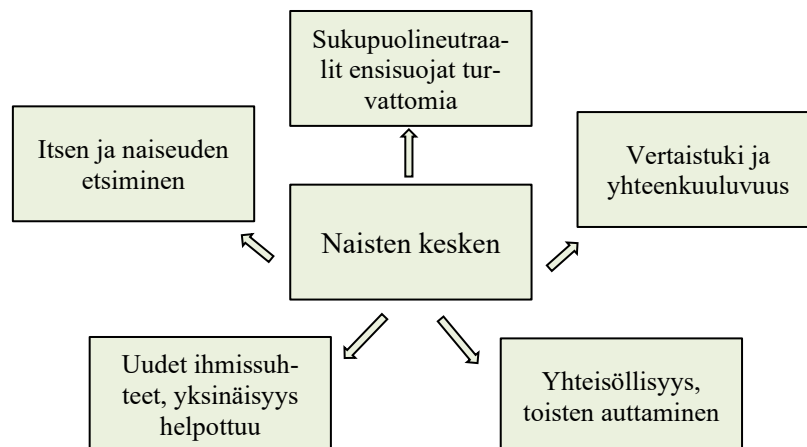
Asunnottoman naisen asema kadulla on monesti turvaton ja altis vakavalle hyväksikäytölle ja väkivallalle. Tämän vuoksi useat naiset *turvautuvat miespuolisiin kumppaneihin*, jotka osaltaan *luovat turvaa mutta myös altistavat mahdollisesti entistä pahemmalle hyväksikäytölle*. McGrath ym. (2023, 7) kuvailevat nuorten naisten turvautuvan akuutissa asunnottomuudessaan suhteisiin vanhempien miesten kanssa, joiden myötä he ovat myös tutustuneet huumeisiin. Miesten kuitenkin koetaan tuovan jollain tasolla turvaa, vaikkakin suhteet ovat usein hyvin väkivaltaisista. Naisten *elämä on tiukasti kontrolloitua ja hyväksikäytön sävyttämää* (Vamstad ym. 2022, 7). Naiset ovat kokeneet, että on kuitenkin parempi olla tutun hyväksikäyttäjän luona, kuin että joutuisi kadulla tuntemattomien hyväksikäytön kohteeksi (Hess 2023, 123). Läpi elämän koettu hyväksikäyttö ja väkivalta usein johtaa epäterveisiin suhteisiin, koska ei ole kokemusta muusta (Shier ym. 2011, 376). Yritykset päästä väkivaltaisesta suhteesta eroon, johtavat kuitenkin siihen, että palataan takaisin väkivaltaisen partnerin luokse, koska ei ole muutakaan paikkaa minne mennä (Mayock ym. 2015, 891; Flynn ym. 2023, 5).

Naiseus on pääoma, jota hyödynnetään saadakseen asunnottomana naisena itselleen etuja turvan lisäksi. Erityisesti jos miehellä on vahva asema asunnottomien keskuudessa, niin se pelkästään on voinut riittää naisen suojautumiseen uhilta, vaikka mies ei olisi läsnä. Partneri toimii usein myös erilaisten resurssien mahdollistajana, kuten raha ja päihteet.

Etuudet jatkuvat kuitenkin vain suhteen olemassa olemisen ajan, ja naisen asema heikkipä, jos parisuhde päättyy. (Watson 2016, 266–267.) Turvan ja resurssien saamisen helpottumisen lisäksi parisuhteet ovat olleet ystävyuden ja lohdutuksen tuojia epävakaa asumistilanteessa, vaikka suhde on sisältänyt haastaviakin kokemuksia (Mayock ym. 2015, 890). Kuziner (2023, 13–14) pohtii *yhteiskunnan patriarkaalista näkemystä naisten ja miesten rooleista*, joka korostuu naisen jäädessä asunnottomaksi. Asunnottoman naisen on oltava siisti ja viehättävä, joka edistää parisuhteen saamista ja tämän myötä aseman paranemista asunnottomana. Naisten pyrkimyksenä on säilyttää suhteellisen normaalina pidetty status naisena, ja nainen ottaa roolin ”vaimona” vaikka asuisikin partnerinsa kanssa esimerkiksi hylätyssä talossa tai vastaavassa. Naisen roolina on pitää itsestään huolta, sekä partneristaan, vaikka olisi asunnoton. McGrath ym. (2023, 8) ovat kuitenkin todenneet, että siinä vaiheessa, *kun naiset pääsevät irti asunnottomuudesta* ja siirtyvät pysyvämpään asuntoon, niin he usein asuvat yksin. Naiset eivät koe tarvitsevansa parisuhdetta tuekseen ja turvakseen, eikä sen suomia resursseja, joka on aiemmin ollut parisuhteiden motiivina asunnottomana.

Parisuhteet ovat toimineet osaltaan myös *esteenä päästä* naisena elämässä eteenpäin ja *eroon asunnottomuudesta*. Partnerien käytös on monesti johtanut siihen, että muualta saatava sosiaalinen tuki estyy, kuten perheen tai tuttavien luona yöpyminen. Suhteet ovat olleet myös esteenä muun muassa työllistymiselle ja pysyvämmän asuinpaikan löytämiselle. *Partnerien henkinen ja fyysinen väkivalta pitää naiset otteessaan ja johtavat itsetunnon alenemiseen* siinä määrin, ettei voimavaroja lähtemiseen ole. Myös sosiaali- ja terveyspalvelujen hakeminen vaikeutuu, koska naisiin kohdistuva kontrolli ja mitätöinti vaikuttaa itsenäiseen päätöksentekoon. (Watson 2016, 265; Groton ym. 2019, 42; Hess 2023, 123; Kuziner 2023, 12.) Viitteitä on myös siitä, että naiset valitsevat mieluummin väkivaltaisen, mutta myös turvaa tuovan, parisuhteen mieluummin kuin että hakeutuisi palveluihin, koska parisuhteen menettäminen saattaisi johtaa entistä pahempiin tilanteisiin. Myös miespuolisen henkilökunnan kanssa asioimisen on todettu voivan vaarantaa naisten asemaa ja usein partnerien käytöksen vuoksi apu jää hakematta. (Ponce & Lawless & Rowe 2014, 834.) Asunnottomien naisten parisuhteet, tai yleensäkin niiden selvittäminen, voi muodostua ylitsepääsemättömäksi haasteeksi, kun naisia kohdataan. Vastakkain ovat naisen kokema turva, jonka parisuhde näennäisesti antaa, ja toivo päästä pois haastavasta elämäntilanteesta. Jos ei ole mitään mitä tarjota tilalle, niin nainen todennäköisesti katsoo turvallisemmaksi valinnaksi jäädä siihen, missä sillä hetkellä on.

4.4 Naisten kesken

Kuvio 8. Naisten kesken

Naisille suunnattujen palvelujen tarve näyttäytyy tutkimusten perusteella toivotulta huomioiden naisten usein hyvin traumaattiset elämäkokemukset. Tutkimuksissa peilattiin naisten kokemuksiin yleisimmin ensisuojiin, puolimatkatien ja matalankynnysten paikkojen näkökulmasta. Vamstadin ym. (2022, 9) mukaan *ensisuoijat ja hätämajoitukset koetaan epämieluisina, koska ne ovat yleensä sukupuolineutraaleja*. Tämä siitäkään huolimatta, että naisille olisi eri huone tai osasto varattuna. Naiset ovat joutuneet olemaan varuillaan, jotta eivät tulisi hyväksikäytetyiksi. Tästä syystä naiset ovat usein pyrkineet löytämään yöpymispaikan jostain muualta kuin yleisistä ensisuoista. Majoitusvaihtoehdot, jotka on tarkoitettu vain naisille, on koettu turvallisemmiksi ja rauhallisemmiksi (Cameron ym. 2016, 12). Naisille suunnattujen ensisuojiin ja puolimatkatien on todettu vahvistavan positiivisesti naisten kokemusta itsestään. Naiset muodostavat *yhteisön*, jossa he kokevat tulevansa hyväksytyiksi omana itsenään. Heille on mahdollistunut *uusien ihmissuhteiden luominen*, joita kuvaa keskinäinen *vertaistuki ja yhteenkuuluvuus*. Vertailun vuoksi mainittakoon, että naiset eivät tuoneet esille turvallisuuden tunteita naisten ensisuoissa ollessaan, mutta turvallisuustekijät nousivat esille naisten muutettua asunto ensin-asumisyksikköön, joka on sukupuolineutraali ja näin ollen sallii kaikkien pääsyn taloon. (Fotheringham ym. 2014, 842.)

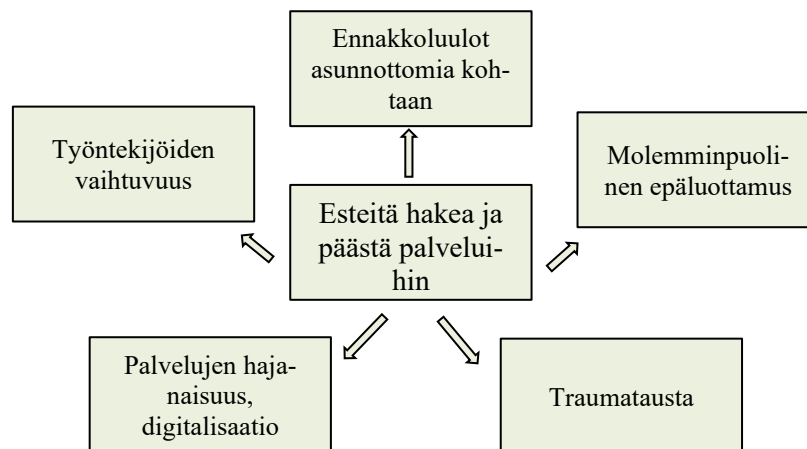
Naisten yhteisöllisyys korostuu esimerkiksi päiväkeskuksessa, joka on suunnattu vain naisille. Naiset kokevat tulevansa hyväksytyiksi sellaisina kuin ovat, eikä naiseutta määritellä ulkoapäin, joka vähentää painetta yrittää olla jotain muuta mitä. Yhteisöllisyys mahdollistaa merkittävien ihmissuhteiden luomisen, joka on vähentänyt naisten kokemaa

yksinäisyyttä ja eristäytyneisyyttä. Naisten *samansuuntaiset elämäkokemukset vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta*, ilman että kenenkään on tarvinnut hakea oikeutusta elämälleen, ja luovat vertaisuutta naisten kesken. *Naiset pyrkivät auttamaan ja tukemaan toisiaan* niillä resursseilla mitä kullakin on. Se, että on pystynyt tukemaan toista, on vahvistanut itsetuntoa ja omaa merkityksellisyyden tunnetta elämässä yleensä. Naisten kesken koetaan myös turvallisuuden tunteita ottaen huomioon asunnottomien naisten hyväksikäyttökokemukset usein miesten tahoilta. (Toolis & Dutt & Wren & Jackson-Gordon 2021, 109–111.) Myös Grotonin ym. (2019, 43) mukaan asunnottomat naiset usein haavat tukea toisiaan, erityisesti emotionaalisen tuen antaminen koetaan tärkeänä. Haah-tela (2015, 85) toteaa myös, että *naisille on tärkeää, että omalla toiminnalla on merkitystä myös muille*.

Haah-telan (2015, 75–76; 2014, 18) mukaan naisilla on erilaisia kokemuksia vain naisille suunnattuun palveluun osallistumisesta. Parhaimmillaan naisten kesken on mahdollisuus yhteisöllisyyteen ja vertaisuuteen. Naisten keskinäinen yhdessä oleminen mahdollistaa myös itseensä tutustumisen naisena. Naisten kesken on myös helpompi puhua tietynlaisista aihealueista, kun miehiä ei ole läsnä. Toisaalta on koettu, että *naiseus on yksilöllistä ja naisen mallia ei pitäisi yrittää antaa ulkoapäin*, jota on koettu tarjottavan naisille suunnatussa palvelussa. Usein myös asunnottomien naisten tarpeet liittyvät käytännön asioihin ja niiden selvittämiseen, jolloin naisena olemista naisten keskuudessa ei koeta merkittävänä. Yksilöllisyys koetaan tärkeänä palvelusta riippumatta. Nea-hankkeen Naisten tuvan kävijöiden elämäntilanne oli monelta osin parantunut (Lehtonen ym. 20), mutta raportin perusteella ei voida päätellä, onko naisten keskinäisellä kanssakäymisellä tai sillä että kävijät ovat naisia, ollut kuinka vaikuttava rooli elämänlaadun kohentamisen suhteen. Haah-telan (2015, 86) mukaan *turvallinen, vain naisille suunnattu, ympäristö mahdollistaa kuitenkin oman itsensä ja naiseutensa tutkimisen, sekä keskittymisen asioiden hoitamiseen*.

Tässäkin suhteessa on tärkeää mielestäni kuunnella sitä, mitä naiset itse kertovat ja kokevat ja antaa heille mahdollisuus valita. Nykyinen palvelujärjestelmä sellaisenaan ei mahdollista valinnan tekemistä. Kuten Nea-hankekin osoittaa, naisille suunnatut palvelut ovat usein projektiluontoisia, jotka päättyvät aikanaan hyvistä kokemuksista huolimatta. Asunnottomat naiset tarvitsevat aikaa rakentaa luottamusta, jotta heillä on uskallusta avata elämäntarinaansa. Projektiluontoiset kokeilut voivat johtaa elämän eteenpäin saamiseen, mutta projektin päättyttyä hyvä kehitys voi pahimmillaan jäädä kesken.

4.5 Esteitä palveluihin hakeutumiselle ja pääsemiselle

Kuvio 9. Esteitä palveluihin hakeutumiselle ja pääsemiselle

Asunnottomien naisten haasteet palveluihin hakeutumisessa tai niihin pääsemisessä näyttäytyvät moninaisilta. Yleinen näkemys asunnottomista ihmisinä luo ennakkoluuloja ja negaatioita, joilla on syrjäyttävä vaikutus suhteessa yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin ja palveluihin (Shier & Jones & Graham 2011, 371–373; Vamstad & Mattson & Klarare 2022,7; Hess 2023, 120). Palvelujen hakeminen asunnottomana naisena on koettu haastavaksi nimenomaan ennakkoluulojen vuoksi asunnottomia kohtaan. *Naisia monesti arvioidaan jyrkemmin kuin asunnottomia miehiä.* Naisilla saattaa tämän vuoksi olla paine yrittää ulkoisesti näyttää huolitelluilta, jotta heidän ulkoinen olemuksensa ei viestittäisi asunnottoman statuksesta. Terveystenhuollon palveluja kohtaan on koettu epäluottamusta väärin diagnoosien ja ennakkoluulojen vuoksi. Monesti naiset ovat kokeneet hakiessaan terveydenhuollon palveluja tullessa kohdelluksi huonosti, koska heidän on oletettu haluavan vain lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. *Väärät oletukset ja molemminpuolinen epäluottamus* ovat johtaneet pahimmillaan siihen, että apua ei haeta, vaikka tilanne olisi akuutti. (Vamstad ym. 2022, 7–8; Hess 2023, 122.) *Traumatausta* ja kokemukset siitä, että ei ole tullut kuulluksi ja nähdyksi yksilönä ovat usein myös esteenä avun hakemiselle. Naisten on vaikea pyytää apua, sillä he pelkäävät uusien traumaattisten tilanteiden kasaantumista entisten päälle, joka entisestään syventäisi epäluottamusta järjestelmää kohtaan. (Hess 2023, 122; Flynn ym. 2023, 5; McGrath ym. 2023, 9.) Kokemusten perusteella hyväntekeväisyysjärjestöiltä avun hakeminen anonyymiteetin vuoksi on helpompaa (Vamstad ym. 2022, 9).

Palvelujen hajanaisuus ja eri toimintojen välinen vähäinen yhteistyö luo myös haasteita palveluihin hakeutumiselle (Cameron & Abrahams & Morgan & Williamson & Henry 2016, 9). Pysyvän osoitteen puuttuminen voi johtaa paikasta toiseen ohjaamiseen, jolloin oikeaa apua ei saada oikea-aikaisesti. On kuluttavaa yrittää selviytyä päivästä ja tämän lisäksi oikean toimipisteen löytäminen avun hakemiseksi voi muodostua ylitsepääsemättömäksi. *Palvelujen digitalisoituminen* on myös haaste asunnottomana. Naisilla ei välttämättä ole puhelimia, saattikka että pystyisivät olemaan tavoitettavissa tiettyinä aikoina päivästä, tekevät asiointiin sitoutumisen haastavaksi. Kokemusten perusteella myös pysyvän *tukisuhteen luominen on vaikeaa henkilökunnan vaihtuvuuden vuoksi*. (Vamstad ym. 2022, 10.) Tämä kertoo luottamuksen tärkeydestä. Jotta luottamus voisi muodostua, vaatii se pysyvyyttä, sitoutumista sekä aikaa, jota nykyinen palvelujärjestelmä ei välttämättä aina mahdollista. Toisaalta on myös havaittu, että naisilla on puhelimia, mutta niiden käyttö voi olla vaikeaa saattikka että olisi varaa käyttää puhelinta (Reina & Cruz & Garcia & Donoso 2023, 12-13). Avun hakemisen esteenä on myös *puutteet* oikeanlaisesta *tiedosta* saattikka että olisi kykyä ja resursseja etsiä tietoa (Bretherton 2020, 263; Hess 2023, 122).

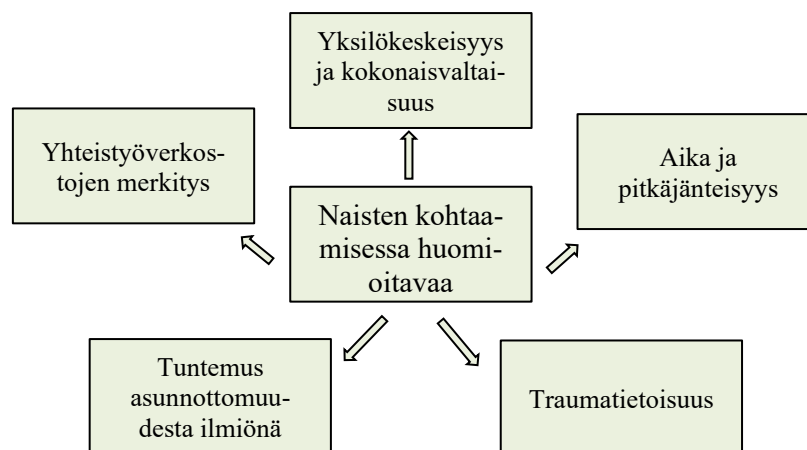
Yksinelävien asunnottomien naisten kokemusten perusteella *palvelujärjestelmä on myös hierarkkinen* suhteessa siihen, onko naisilla lapsia vai ei. *Lapsiperheet ovat aina etusijalla* puhuttaessa asunnottomien palveluista, ja tämä syrjäyttää yksinelävän asunnottoman naisen tärkeysjärjestyksessä alemmalle tasolle. Tilanne näyttäytyy samansuuntaiselta, oli kyseessä majoituspalvelut tai sosiaalipalvelut yleisesti. (Bretherton 2020, 262; Mostowska & Debska 2020, 450; Hess 2023, 121.) *Palvelujärjestelmän sukupuolineutraalius* saattaa myös toimia estävänä tekijänä avun hakemiselle, sillä naisilla voi olla korkea kynnyksiasioita paikoissa, joissa on myös miehiä (Shier ym. 2011, 371). Käytäntö osoittaa, että monesti yksinelävät asunnottomat, tai asunnottomuusuhan alla elävät naiset, eivät ole ensisijaisia, joiden asumista lähdetään turvaamaan, jos vastakkain on nainen, jolla on lapsia.

Nea-hankkeessa tehdyn kyselyn perusteella viidesosa naisten tuvassa kävijöistä ei ollut hakenut apua ja lähes puolet raportoi hakeneensa apua, mutta joko ei ollut sitä saanut tai apu oli vääränlaista (Lehtonen ym. 2020, 28). Avun saamatta jääminen näyttäytyy suurena, mutta raportista ei selvinnyt, mistä apua oli haettu ja miksi sitä ei saatu tai miksi apu oli vääränlaista. Yllä olevien tutkimusten tulosten perusteella tilanne avun hakemisen ja saamisen suhteen tuskin eroaa juurikaan Suomessa saaduista kokemuksista. Julkisen

sektorin palveluihin pääseminen on haastavaa monella tapaa. Palvelut ovat pitkälti sähköisten kanavien päässä. Palvelujen saaminen edellyttää sitoutumista, joka on monesti asunnottomalle mahdotonta, koska päivittäinen elämä näyttäytyy enemmänkin selviytymisenä, kuin että siinä olisi tilaa järjestelmällisyydelle.

Palvelujen saamisen haasteista huolimatta on kuitenkin myös todettu, että asunnottomat naiset saavat tukea monilta eri tahoilta. Naisten kanssa työskentelevinä tahoina mainitaan muun muassa hyväntekeväisyysjärjestöt, kirkot ja asumispalvelut. Usein *naisten elämään linkittyy useita eri työntekijöitä samaan aikaan*, jolloin haasteeksi muodostuu sitoutuminen saataviin palveluihin. (Cameron ym. 2016, 7–8.) Myös Nea-hankkeen tiimoilta on raportoitu yhteistyötahoina naisten asioissa muun muassa julkisen puolen aikuissosiaalityö, sekä lastensuojelun ja päihdehuollon palvelut (Lehtonen ym. 2020, 26). Naisilla on useita palvelujen tarjoajia, mutta myös Nea-hankkeen perusteella voidaan arvioida, että työntekijöitä ja tukitahoja on useita, jolloin tuen vastaanottamiseen sitoutuminen voi olla haastavaa huomioiden asunnottomien naisten epävakaata elämäntilanne.

4.6 Asunnottomien naisten kohtaamisissa huomioitavia asioita

Kuvio 10. Naisten kohtaamisessa huomioitavaa

Naisten asunnottomuuden erityispiirteet muodostavat omanlaisensa haasteen myös auttajatahoille. Tutkimukset pääosin koostuivat kolmannen sektorin toimijuuden tarkastelusta ja asioista, joita asunnottomien naisten kanssa työskennellessä on havaittu oleellisiksi. En kuitenkaan näe esteenä sitä, etteikö samoja hyviä käytänteitä, joita kolmannen sektorin toimijuudessa on havaittu, voisi hyödyntää myös sosiaalityössä julkisella sektorilla.

Artikkelien kautta muodostuu kuva naisten yksilöllisistä palvelutarpeista ja taustoista, jotka tulisi huomioida heitä kohdatessa. Naisten kokemusten perusteella tärkeää on, että heidät *kohdataan yksilöinä* eikä pyritä sijoittamaan asunnottomien yleiseen muottiin, joka ei useinkaan vastaa yksilöllistä kokemusta. Traumaattisten taustojen ja kokemusten, lapsuudessa ja erityisesti asunnottomana, huomioiminen *vaatii* työntekijältä *pitkäjänteisyyttä, aikaa ja yksilökeskeistä sekä kokonaisvaltaista työtettä*, jotta luottamus muodostuu ja tämän myötä työskentely mahdollistuu. (Bretherton 2020, 266; Cameron ym. 2016, 13; Mayock ym. 2015, 895–896.)

Haahtelan (2015, 88–89) mukaan työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksellisen suhteen muotoutumisen tapahtuu tilanteittain, joissa *luottamus ja turvallisuus* on läsnä. Tämän myötä työskentelysuhde voi muotoutua kumppanuudeksi, jossa naisille mahdollistuu uusien identiteettien luominen ja irtautuminen asunnottoman identiteetistä. Granfeltin ym. (2021, 227, 229) mukaan työntekijöiltä vaaditaan *laaja-alaista tuntemusta asunnottomuudesta ilmiönä*, sekä taitoa kohdata ja luoda luottamuksellinen ilmapiiri asiakkaan kanssa. Hyvä olisi myös olla valmiudet konkreettisesti lähteä asiakkaan kanssa hoitamaan asioita, joka osaltaan vahvistaa luottamusta. Mahdollisuuksien mukaan tapaamisten järjestäminen joustavasti naisten tarpeiden mukaan, edistää työskentelysuhteen saavuttamista (Ponce 2014, 836).

Tutkimuksista nousee vahvana myös esille *traumatietoisuuden ja traumaorientoituneiden työskentelytapojen merkitys* asunnottomia naisia kohdatessa (mm. Granfelt ym. 2021, 230; Milaney ym. 2020, 5). Traumatietoisuudella on myös ennaltaehkäisevä merkitys, jotta naisten kokema lähisuhdeväkivalta pystyttäisiin havaitsemaan ajoissa, jotta vältettäisiin asunnottomuus (Flynn 2023, 6; Rodriguez ym. 2021, 385). Työtä ei voida kuitenkaan tehdä yksin vaan usein *tarvitaan yhteistyötahoja*, jotta pystytään tarjoamaan naisten tarpeita vastaavia palvelupolkuja, jotta elämänlaatu paranisi ja pysyvä asuminen mahdollistuisi (Granfelt ym. 2021, 230; Osuji ym. 2015, 96; Ponce ym. 2014, 837).

Tutkimukset osoittavat myös kuinka merkittävä tekijä naisten ihmissuhteet ovat asunnottomuuden polulla ja usein asunnottomuutta pitkittävänä tekijänä. Tällöin merkittäväksi tekijäksi muodostuu naisten kohtaamisissa heidän *sosiaalisten suhteiden ja verkostojen huomioiminen*, tutkiminen ja mahdollisuuksien mukaan työskentelyyn mukaan ottaminen, jotta naisille mahdollistuisi asunnottomuudesta irtautuminen pitkällä tähtäimellä. (Groton ym. 2019, 46; Shier ym. 2011, 377.) Tärkeää on suhteiden laadusta huolimatta

välttää tuomitsevaa asennetta, pyrkien kuitenkin edistämään naisten turvallisuutta. Mitään ei kuitenkaan tapahdu pakottamalla ja vaatimalla muutosta. (Ponce ym. 2014, 835.)

Kyse on ennen kaikkea priorisoinnista, siitä mitä sosiaalityössä pidetään osittain organisaation tasolta tulleen ensisijaisena asiakasryhmänä. On kuitenkin osoitettu, että asunnottomat naiset ovat hyvin marginaalinen ryhmä, heihin on vaikea saada riittävän syvä yhteys, jotta luottamus mahdollistaisi hedelmällisen työskentelysuhteen ja kumppanuuden. Tämä kaikki vaatii aikaa, mutta julkinen palvelujärjestelmä ei useinkaan taivu niiden kaikista syrjäytyneimpien ihmisten asioihin syventymiseen. Olisikin perusteltua, että naisille olisi mahdollisuus kehittää nais erityisiä palveluja myös julkiselle sektorille, joka edistäisi naisten asunnottomuuden poistamista, joka olisi myös kustannustehokasta.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Kirjallisuuskatsaukseen valitsemieni tutkimusartikkelien kautta avautui moniulotteinen näkemys naisten asunnottomuudesta ja sen erityispiirteistä eri maissa, mukaan lukien Suomi. Seuraavassa teen yhteenvedon tutkielmani tuloksista sekä johtopäätöksistä Tutkimuskysymykseni oli: Millaisena naisten asunnottomuus näyttäytyy ja miten heidät tulisi huomioida erityisryhmänä asunnottomuustyössä tutkimusartikkelien perusteella?

Naisten asunnottomuuspolut ovat yksilöllisiä, mutta huomattavan paljon löytyi myös yhteisiä kokemuksia asunnottomuuden taustalla ja asunnottomuuden aikana. Taustalta löytyi lapsuusajoista lähtien traumaattisia tapahtumia liittyen lapsuudenperheen haasteisiin, koettuun lähisuhdeväkivaltaan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Monien tutkimuksien haastatteluihin osallistuneiden naisten asunnottomuuspolku alkoi muodostumaan lapsuudenperheen tapahtumien seurauksena. Aineistoni kvantitatiivinen tutkimus (Rodriguez-Moreno ym. 2021), jossa oli tarkkaan kartoitettu lapsuudenajan traumaattisia kokemuksia, osoitti että naisten taustoilta löytyi huomattavasti enemmän lapsuudenajan traumaattisia kokemuksia kuin miesten. Naisten polulla merkittävä tekijä asunnottomaksi jäämisessä oli myös myöhemmällä iällä koettu lähisuhdeväkivalta, jonka seurauksena on joutunut lähtemään kodistaan. Muina syinä mainittiin erityisesti mielenterveyden- ja päihteidenkäytön aiheuttamat haasteet, köyhyys ja kyvyttömyys vastata asumisen kustannuksista, josta on seurannut häätö. Huomionarvoista oli myös se, että joskus suhteellisen tavallinen elämä koki vakavan kriisin, joka johti pahimmillaan asunnottomuuteen (Granfelt ym. 2021; Bretherton 2020). Tämä oli tärkeä maininta siinä suhteessa, että usein asunnottomat luokitellaan yhtenäiseksi joukoksi, joita leimaa esimerkiksi päihteidenkäyttö.

Naisten asunnottomuutta kuvasi piiloasunnottomuus, jonka vuoksi viralliset tilastot voivat näyttää todellisuutta paremmilta. Naiset pyrkivät ratkaisemaan asunnottomuuttaan itsenäisesti ja pyrkivät etsimään yöpymispaikkoja tuttavien ja sukulaisten luota. Naisten kokema turvattomuus ja alttius hyväksikäytölle ja väkivallalle sai naiset pysymään piilossa mahdollisimman pitkään. Yleiset ennakkoluulot erityisesti asunnottomia naisia kohtaa sai tuntemaan häpeää, ja tämän vuoksi naiset pyrkivät näyttämään ulkoisesti ”tavallisilta”, jotta he eivät saisi asunnottoman leimaa. Tämä saattoi johtaa myös siihen, että naisten asunnottomuutta ei tunnustettu ammattilaisten keskuudessa, joka syvensi entisestään naisten asemaa marginaalissa. Erityisesti asunnottomien naisten äitiys tuotti

epäonnistumisen, ahdistuksen ja häpeän tunteita, josta ei useinkaan haluttu puhua. Erityisesti yhteiskunnan sukupuolinormit vahvistivat tunnetta epäonnistumisena naisena ja äitinä, ja syvensi tarvetta eristäytyä ja pysyä näkymättömissä.

Naisten yhtenä selviytymiskeinona ilmeni tukeutuminen suhteisiin, jotka osaltaan toivat turvaa suhteessa kadulla elämiseen. Naiseutta hyödynnettiin keinona selviytyä asunnottomien karussa maailmassa. Samalla suhteisiin kuitenkin liittyi väkivalta ja hyväksikäyttö, sekä kontrollointi kumppanin taholta, joka naisten traumatausta huomioiden, johti usein vallan alla elämiseen ja oman tahdon menettämiseen. Kaikesta huolimatta naiset kokivat parempana elää hyväksikäyttävän kumppanin kanssa, joka on tuttu, kuin että olisi altistunut kadulla tuntemattomien hyväksikäytön kohteeksi. Kumppanit mahdollistivat turvan lisäksi erilaisia resursseja, kuten päihteet ja raha. Parisuhteet muodostuivat usein myös esteeksi päästä elämässä eteenpäin, jonka artikkelit toivat selkeästi esille. Naisten mahdollisuus hakeutua yöpymään tuttavien luokse, tai sosiaalipalveluihin, estyivät kumppanien ennakkoluulojen ja kontrollin vuoksi.

Artikkeleiden perusteella naiset hyötyivät vain naisille suunnattujen paikoissa käymisestä. Naisten keskinäinen vertaistuki ja apu lohdutti asunnottoman arkea. Naisten kesken mahdollistui myös oman elämän käsitteleminen sekä naiseuden pohtiminen omista lähtökohdista käsin. Turvallisuus oli tärkeä tekijä, jota ei sukupuolineutraaleissa toiminnoissa pystytty kokemaan. Naisten kesken koettiin yhteisöllisyyttä, jossa samansuuntaisten elämäkokemusten omaavat ihmiset pystyivät jakamaan kokemuksiaan ja luomaan ystävyyssuhteita, jotka vahvistivat itsetuntoa ja lievittivät yksinäisyyden ja eristäytymisen tunteita. Tärkeänä huomiona nousi myös se, että naiset eivät halunneet valmista naisena olemisen mallia, vaan arvostivat yksilöllistä tapaansa olla nainen. Oli myös todettu, että naisilla saattoi olla täysin vastakkaisia näkemyksiä vain naisille suunnatuista palveluista, kuten Haahtela (2014) osoitti. Toisaalta koettiin naisille suunnatut palvelut tärkeinä, mutta toisaalta sukupuolta tärkeämmäksi nousi käytännön asioiden hoitaminen, jolloin sukupuolisensitiivisille palveluille ei koettu tarvetta.

Naisten asunnottomuus näyttäytyi myös haasteina hakea tai saada palvelua. Artikkelien perusteella yhteiskunnassa vallitsevat yleiset ennakkoluulot asunnottomista, erityisesti naisista, saattoi johtaa siihen, ettei palveluja haettu, koska pyrittiin välttämään uusia traumaattisia kokemuksia. Usein tilanteet menivät todella huonoksi, ennen kuin apua lopulta oli pakko hakea. Palvelujen hajanaisuus sekä digitalisaatio aiheutti haasteita palveluihin

hakeutumisessa. Artikkeleista nousi esille palveluihin sitoutumisen vaikeus, sillä usein asunnottomana, varsinkaan jos ei ole puhelinta, on haastavaa olla oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Naisten kokemusten perusteella myös työntekijöiden runsas määrä ja vaihtuvuus vaikuttivat palvelukokemuksiin, joka näkyi sitoutumattomuutena palveluihin. Yhtenä havaintona, mutta tärkeänä sellaisena, nousi esille palvelujen hierarkkisuus suhteessa siihen, oliko naisilla lapsia vai ei. Kokemusten perusteella lapsiperheet menivät aina yksinelävien asunnottomien naisten edelle.

Asunnottomien naisten kanssa työskentely vaati myös työntekijältä sitoutumista, sekä ennen kaikkea luottamuksen saavuttamista. Laaja-alainen tuntemus asunnottomuudesta ilmiönä, sekä ennakkoluulottomuus, yksilökeskeinen ja kokonaisvaltainen työote edisti luottamuksen syntymistä. Asunnottomien naisten elämäntilanteiden kompleksisuus yhdistettynä traumataustaan asetti vaateen traumatietoisuudelle sekä ymmärryksen siitä, että tarvitaan yhteistyötä muiden palvelujen tarjoajien kanssa, jotta pystyttiin muodostamaan naisen yksilöllisiä tarpeita vastaava palveluverkosto. Parhaimmillaan onnistunut työskentelysuhde mahdollisti uuden identiteetin rakentamisen aloittamisen, sekä naiseuden tutkimisen yksilöllisistä lähtökohdista käsin, jonka seurauksena voitiin alkaa irtautumaan asunnottoman identiteetistä.

Naisten asunnottomuus on universaali ilmiö, kuten tutkimusaineistoni on sen osoittanut. Yhteiskuntarakenteesta, kulttuurista tai maasta riippumatta, naisten asunnottomuus näytetään hyvin samanlaisena. Tämä on saanut minut pohtimaan, että naisen asema on hyvin haavoittuva, joka on suoraan liitoksissa naissukupuoleen. Sukupuolineutraali ajattelu edistää kaikkien ihmisten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, joka on hyvä asia. On tärkeää, että ihmiset kokevat olevansa hyväksytyjä omana itsenään, tulevat nähdyksi ja kuulluksi omalla yksilöllisellä tavallaan. Tämä ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että sukupuolten eroavaisuudet ja erityisyydet vähitellen katoavat, tai ennemminkin ne halutaan kadottaa. Sukupuoli voi olla merkittävä tekijä siinä, miten ihminen kokee itsensä ja myös siinä, miten kokee tulevansa kohdatuksi. Erityisesti marginaaliryhmiä kohdatessa pidän tärkeänä, että ymmärretään sukupuolten välisiä eroja sekä sallitaan niiden erojen olla läsnä työskentelyssä. Kuten Milaney ym. (2020) ovat todenneet, asunnottomuutta pitäisi katella myös sukupuolen näkökulmasta, sillä naisten kokemukset eroavat miesten kokemuksista. Sukupuolen on selkeästi osoitettu vaikuttavan siihen, miten naisena kokee asunnottomuuden, joka tulisi huomioida palveluja järjestettäessä. Sukupuolineutraalien palvelujen pyrkimys yhdenvertaisuuteen saattaa johtaa siihen, ettei naisten kokemuksia

huomata eikä näin ollen pystytä niihin ajoissa puuttumaan. Ennaltaehkäisevien toimenpiteiden onnistumiseksi, on tärkeää, että naisten tilanteet, erityisesti koettu hyväksikäyttö ja väkivalta, tunnistetaan ajoissa (Rodriguez-Moreno ym. 2021; Osuji ym. 2015).

Asunnottomana naisena on monella tapaa marginaalissa. Naiset ovat vähemmistönä asunnottomien joukossa. Sukupuolensa kautta naiset altistuvat hyväksikäytölle ja väkivallalle. Monesti asunnottomat naiset saattavat olla ulkoisesti hyvinkin kovia ja näennäisesti tuntuvat pärjäävän miesvaltaisessa asunnottomien joukossa. Pinnan alla useasti kuitenkin on monella tapaa haavoittunut, traumatisoitunut ja vaurioitunut yksilö. Kuten Granfelt ym. (2021) totesivat, tarve olisi kehittää traumaorientoituneita työskentelytapoja, joka edistäisi marginaalissa elävien naisten kanssa työskentelyä. Naiset tarvitsevat läsnä olevaa kohtaamista, ymmärrystä heidän tilannettaan kohtaan, sekä aikaa kertoa omaa tarinaansa. Artikkelit mielestäni myös selkeästi osoittivat, että vain naisille suunnatuille palveluille on tilausta, jo pelkästään turvallisuusnäkökulmasta katsottuna, tai ainakin että tulisi olla mahdollisuus vain naisille suunnattujen palvelujen käyttämiseen. Ensisuojissa, asumispalveluissa sekä matalankynnyksen kohtaamispaikoissa nais erityinen kohtaaminen on mahdollistanut naisille turvallisuuden tunteita, vertaisuutta sekä yksinäisyyden lieventymistä uusien ihmissuhteiden myötä, sekä aikaa käsitellä elämäänsä (mm. Granfelt ym. 2021; Fotheringham 2014). Tämä saa minut myös pohtimaan asunto ensin-mallin toimivuutta nais erityisyydestä käsin ajateltuna. Sukupuolineutraalit asumisyksiköt altistavat muutenkin monessa suhteessa alisteisessa asemassa elävät asunnottomat naiset alttiiksi hyväksikäytölle. Olisi tarve lisätä vain naisille suunnattuja asumisratkaisuja, joissa turvallisuus ja tuki olisivat läsnä päivittäisessä elämässä, ja joka mahdollistaisi vahvemman siirtymisen itsenäiseen asumiseen.

Artikkelien myötä myös tuli vahvasti ilmi, kuinka tärkeässä osassa kolmannen sektorin toimijat ovat asunnottomuustyössä. Valtaosa tutkimuksien haastateltavista oli tavoitettu nimenomaan kolmannen sektorin toimijoiden kautta tai ensisuojusta. Matalankynnyksen palvelut näyttäytyvät tärkeänä kohtaamispaikkana asunnottomuutta kokeville ja erityisesti naisille, joilla voi olla korkea kynnyks hakea apua tilanteeseensa julkiselta sektorilta. Julkisen sektorin sosiaalityön asiakkuuteen pääseminen voi olla monille ylitypääsemättömän vaikeaa, johtuen vaikkapa siitä, että ei ole välineitä yhteydenottamiseen saatikka tietotaitoa käyttää sähköisiä palveluja (mm. Hess 2023; Reina ym. 2023). Tämän vuoksi on merkittävää, että julkisen sektorin sosiaalityöllä olisi myös palvelua, joka mahdollistaa sosiaalitoimen tapaamisen ilman ajanvarausta. Kriteerit palveluun pääsemiseksi, oli se

sitten ajanvaraukseen perustuvaa tai ajanvarauksetonta palvelua, voivat lähtökohtaisesti estää avun hakemisen, joka osaltaan toimii syrjäyttävänä tekijänä. Mielestäni olisi merkittävää vahvistaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä, erityisesti julkisen sektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä, kuten myös Ponce ym. (2014) ovat tutkimuksessaan painottaneet yhteistyöverkostojen merkitystä asunnottomien naisten kanssa työskennellessä.

Huolta herättää yhteiskunnalliset muutokset sekä arvojen koveneminen vähenevien resurssien myötä. Sukupuolineutraalit palvelut ovat ymmärrettäviä ja kannatettavia yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti, mutta johtaako se epähuomiossa niiden hiljaisten ja syrjässä elävien erityistarpeiden huomioimatta jäämiseen, kuten asunnottomien naisten monimutkaiset ja yksilölliset palvelutarpeet. Väkisinkin kaikki tämä saa minut pohtimaan, pystyykö sosiaalityö tulevaisuudessa vastaamaan marginaaliryhmien tarpeisiin vai joudutaanko jatkossa tekemään entistä kovempia valintoja asiakkaiden välillä; asiakkaat, joilla on potentiaalia opiskella ja työllistyä suhteessa asiakkaisiin, joiden elämässä etene-
misen mahdollisuudet tuottavaksi kansalaiseksi ei välttämättä ole ensisijainen tavoite.

Hämmäntävää tutkimuksissa oli se, että rakenteelliset tekijät eivät nousseet kovin paljoa esille asunnottomuuden taustatekijöissä. Suomessa on hyvin vahvasti esillä rakenteellisten tekijöiden vaikutus asunnottomuuteen köyhyyden ja korkeiden asumiskulujen, työttömyyden ja pienipalkkaisuuden myötä. Tosiasia on, että asuminen on kallista ja pienituloisena tai sosiaalityöillä elävänä on vaikea vastata elämän korkeisiin kustannuksiin. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että asunnottomien naisten taustalla vaikuttaa vahvasti elämänmittaiset usein traumaattiset tapahtumat, joiden kanssa naiset kipuilevat arjessaan. Olisikin ehkä syytä välillä kääntää katse yksilöllisen elämän moninaisiin tekijöihin, jotka syventävät asunnottomien naisten ahdinkoa, rakenteellisten tekijöiden rinnalla.

Kuten aiemmin totesin, valtaosa tutkimusartikkelien informanteista oli tavoitettu kolmannen sektorin toimijoiden, ensisuojiin ja asumisyksiköiden kautta. Näkökulma ei siltä osin ole täysin verrattavissa julkisen sektorin palvelujärjestelmään, vaikkakin koen saaneeni arvokkaita vinkkejä vietäväksi työelämään. Tämän vuoksi näkisin tärkeänä kääntää katseen julkisen sektorin puoleen ja tutkia, miten julkisen sektorin sosiaalityössä nähdään tarpeet sukupuolisensitiiviselle työotteelle ja taipuuko byrokraattinen järjestelmä vastamaan marginaaliryhmien tarpeisiin sukupuolen erityisyydet huomioiden.

6 LOPUKSI

Pro gradu -tutkielman tekeminen kirjallisuuskatsauksena osoittautui hyvin merkittäväksi valinnaksi, vaikka alkuun alkuperäisen suunnitelmani kariuduttua olinkin pettynyt. On ollut mielenkiintoista perehtyä kirjallisuuskatsaukseen metodina kuin myös todeta, kuinka laaja-alaisesti tietoa voidaan tällä menetelmällä kerätä ja koota yhteen. Kansainvälisiin artikkeleihin perehtyminen ja niiden kautta naisten tarinoihin tutustuminen on luonut syvempää ymmärrystä naisten asemaan asunnottomana, sekä erityisesti siihen, että asunnottomat naiset on huomioitava omana erityisryhmänään asunnottomien joukossa. Olisi ollut eduksi, jos olisi ollut aikaa perehtyä eri maiden sosiaalijärjestelmiin ja kulttuuriin. Tämän kautta olisin saanut syvempää perspektiiviä aihealueeseen ja pystynyt suhteuttamaan naisten kokemuksia suhteessa vallitsevaan kulttuuriin, yhteiskuntaan kuin myös sosiaalijärjestelmään.

Artikkelit ovat kuitenkin avanneet naisen asemaa asunnottomana suhteellisen samanlaisena kuin Suomessakin, joten tulkitsen, että naiseus on suhteellisen universaali kokemus vallitsevasta kulttuurista huolimatta. Aihetta olisi voinut tarkastella monesta näkökulmasta käsin, kuten esimerkiksi sosiaalipoliittisena tai rakenteellisena haasteena hyvinvointivaltiossa. Minulle kuitenkin oli tärkeää, että pro gradu -tutkielmassani edes hieman sain tuoda asunnottomien naisten todellisuutta näkyville ja antaa heille äänen ja tämän myötä arvostusta heidän elämäänsä ja yksilöllisyyttään kohtaan.

Tutkijana olen päässyt kurkistamaan ympäri maailmaa elävien asunnottomien naisten elämään, joka voi näyttäytyä raadollisena, mutta ehkäpä eniten artikkelien kautta vahvaistui kuitenkin naisten ajatus toivosta. Kaikesta huolimatta naisilla on säilynyt toive jostain paremmasta, ihan tavallisesta elämästä, jossa saa olla omalla ainutlaatuisella tavallaan ihminen ja nainen. Sosiaalityön yksi tärkeimmistä tehtävistä mielestäni on ylläpitää toivoa ja tukea matkalla itsenäiseen, omannäköiseen elämään ja matkalla kotiin. Kuten Granfelt (1998, 177) on todennut, sosiaalityön eetos on juuri sitä, että jaetaan asiakkaan kanssa elämää kaikkine kärsimyksineen ja seistään rohkeasti heidän rinnallansa, jotka eivät siihen itse kykene elämäntilanteessaan.

Lähteet

- ARA. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (2024) Asunnottomat 2023. Selvitys 2/2024. <https://www.ara.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/asunnottomuus/asunnottomat-2023>. Viitattu 5.6.2024.
- Bretherton, Joanne & Mayoock, Paula (2021) Women's homelessness. European evidence review. Brysseli: Feantsa.
- Bretherton, Joanne (2020) Women's experiences of homelessness: A longitudinal study. *Social Policy and Society* 19:2, 255–270. DOI: 10.1017/S1474746419000423.
- Burchardt, Tania & Hick, Rod (2016) The capability approach to advantage and disadvantage. Teoksessa Hartley Dean & Lucinda Platt (edit.) *Social advantage and disadvantage*. New York: Oxford university press, 24–41.
- Busch-Geertsema, Volker & Edgar, William & O'Sullivan, Eoin & Pleace, Nicholas (2020) Homelessness and homeless policies in Europe: Lessons from research. Bryssel: Feantsa
- Cameron, A.M. & Abrahams, H.A. & Morgan, K.J. & Williamson, E. & Henry, L.W. (2016) From pillar to the post: homeless women's experiences of social care. *Health and Social Care in the Community* 24 (3), 345–352.
- Dean, Hartley (2016) Poverty and social exclusion. Teoksessa Hartley Dean & Lucinda Platt (edit.) *Social advantage and disadvantage*. New York: Oxford university press, 3–24.
- Feantsa n.d. Ethos typology on homelessness and housing exclusion. <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>. Viitattu 25.6.2024.
- Flynn, Catherine & Marchand, Isabelle & Cribb, Melissa & Couturier, Pénélope & Petrucci, Gabrielle & Godin, Julie & Gilbert, Marilynne & Bouchard, Anne-Sophie & Fortin-Otis, Elie & Maheu, Josiane & Bigaouette, Mylene & Gauthier, Marie-Andrée & Moisan, Andréane & Chevrette, Constance & Cousineau, Marie-Marthe (2023) When social responses for violence against women are insufficient to prevent homelessness. A perspective from Quebec. *Women's Studies International Forum* 99. DOI: 10.1016/j.wsif.2023.102742.
- Fotheringham, Sarah & Walsh, Christine A. & Burrowes, Anna (2014) "A place to rest": The role of transitional housing in ending homelessness for women in Calgary, Canada. *Gender, Place & Culture* 21:7, 834–853. DOI: 10.1080/0966369X.2013.810605.
- Granfelt, Riitta & Turunen, Saija (2021) Women on the border between home and homelessness: Analyzing worker-client relationship. *Social Inclusion* Vol. 9:3, 223–233. DOI: 10.17645/si.v9i3.4313.
- Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Granfelt, Riitta (2004) Marginaalitarinoita- Asunnottomuuden, päihteiden ja rikosten kierre naisten ja miesten tulkitsemana. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-Kustannus, 197–222.
- Granfelt, Riitta (2020) Vailla kotia- Asunnottomuuden tutkimusta naisten parissa. Teoksessa Leena Lehtonen & Riitta Granfelt & Pilvi Azeem (toim.) Kohti kotia ja turvaa – Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Helsinki: Y-Säätiö, 18–26.
- Groton, Danielle E. & Radey, Melissa (2019) Social networks of unaccompanied women experiencing homelessness. *Journal of Community Psychology* 47, 34–48. DOI: 10.1002/jcop.22097.
- Haahtela, Riikka (2014) Homeless women's interpretations of women-specific social work among the homeless people. *Nordic Social Work Research* 4:1, 5–21. DOI: 10.1080/2156857X.2013.778210.
- Haahtela, Riikka (2015) Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa nais-työssä. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Helne, Tuula (2002). Syrjäytymisen yhteiskunta. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Stakes.
- Hess, Carolin (2023) Choosing invisibility? Exploring service (dis)engagement of women experiencing multiple disadvantage. *Housing, Care and Support* Vol 26, No.3/4, 115–133. DOI: 10.118/HCS-01-2023-0002.
- Holmberg, Suvi (2022) Arki marginaalissa: Teoreettis-käsitteellinen katsaus elettyyn marginaalisuuteen. Teoksessa Arja Jokinen & Suvi Raitakari & Johanna Ranta (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa: Konstruktionistisia jäsennyksiä. Tampere: Vastapaino, 139–162.
- Jokinen, Arja & Raitakari, Suvi & Suoninen, Eero (2022) Konstruktionistinen tutkimus sosiaalityötä ja marginaalia jäljittämässä. Teoksessa Arja Jokinen & Suvi Raitakari & Johanna Ranta (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsennyksiä. Tampere: Vastapaino, 21–54.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino
- Kangasniemi, Mari & Utriainen, Kati & Ahonen, Sanna-Mari & Pietilä, Anna-Maija & Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291–301.
- Karttunen, Teija (2015) Nais erityyisen työotteen elementtejä päihdehoidossa. Teoksessa Elisa Virokannas & Sanna Väyrynen (toim.) Varjoja naiseudessa. 2. painos. Kuopio: UniPress, 220–246.
- Karttunen, Teija (2019) Nais erityyistä päihdehoitoa. Etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen naistenyhteisöstä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Karttunen, Teija (2021) Social framework for understanding women's substance abuse, treatment and vulnerability. Teoksessa Marjo Kuronen & Elina Vironkangas & Ulla Salovaara (toim.) Women, vulnerabilities and welfare system. E-kirja. Englanti: Routledge, 108–121.
- Kulmala, Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuronen, Marjo & Salovaara, Ulla (2021) Concluding remarks. A need for women-specific welfare services. Teoksessa Marjo Kuronen & Elina Vironkangas & Ulla Salovaara (toim.) Women, vulnerabilities and welfare system. E-kirja. Englanti: Routledge, 165–170.
- Kuronen, Marjo (2022) Marginaalisuuden, haavoittuvuuden ja nais erityisyyden käsitteellisiä paikannuksia. Teoksessa Arja Jokinen & Suvi Raitakari & Johanna Ranta (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaalissa. E-kirja. Tampere: Vastapaino, 32–53.
- Kuziner, Evgeniia Nikolaevna (2023) "People don't live there, on the streets -They are surviving"; Gender specifics of homelessness coping strategies in St. Petersburg, Russia. *Social Sciences* 12, 476. DOI: 10.3390/socsci12090476.
- Laine, Timo (2018) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. uudistettu painos. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lee, Neil (2016) Social disadvantage and place. Teoksessa Hartley Dean & Lucinda Platt (edit.) Social advantage and disadvantage. New York: Oxford university press, 304–321.
- Lehtonen, Leena & Azeem, Pilvi (2021) Nea-Kohdatut naiset. Teoksessa Leena Lehtonen & Riitta Granfelt & Pilvi Azeem Kohti kotia ja turvaa – Nais erityisyyss asunnottomuustyössä. Helsinki: Y-säätiö, 27–35.
- Lehtonen, Leena & Salonen, Jari (2008) Asunnottomuuden monet kasvot Helsinki: Edita Prima Oy.
- Mayock, Paula & Sheridan, Sarah & Parker, Sarah (2015) "It's just like we're going in circles and back to the same thing" – The dynamics of women's unresolved homelessness. *Housing Studies* 30:6, 877–900. DOI: 10.1080/02673037.2014.991378.
- McGrath, Joanne & Crossley, Stephen & Lhussier, Monique & Forster, Natalie (2023) Social capital and women's narratives of homelessness and multiple exclusion in northern England. *International Journal for Equity in Health* 22:41, 1–12.
- McGrath, Joanne & Crossley, Stephen & Lhussier, Monique & Forster, Natalie (2023) Social capital and women's narratives of homelessness and multiple exclusion in northern England. *International Journal for Equity in Health* 22:41. DOI: 10.1186/s12939-023-01846-1.
- Metsämuuronen, Jari (2011) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. E-kirja. Helsinki: International MetHelp.

- Milaney, Katrina & Williams, Nicole & Lockerbie, Stacy Lee & Dutton, Daniel J. & Hyshka, Elaine (2020) Recognizing and responding to women experiencing homelessness with gendered and trauma-informed care. *BMC Public Health* 20:397. DOI: 10.1186/s12889-020-8353-1.
- Morottaja, Erja (2024) Asunnottomien yön 2024 teemana on piiloasunnottomuus. Blogi. <https://asunnottomienyo.fi/>. Viitattu 3.6.2024.
- Mostowska, Magdalena & Debska, Katarzyna (2020) An ambiguous hierarchy of inequalities. The political intersectionality of older women's homelessness in Poland. *Journal of Gender Studies*, 29:4, 443–456. DOI: 10.1080/09589236.2020.1716699.
- Osuji, Joseph & Hirst, Sandra (2015) History of abuse and the experience of homelessness: A framework for assisting women overcome housing instability. *Housing, Care and Support* Vol. 18 No. 3/4, 89–100. DOI: 10.1108/HCS-03-2015-0004.
- Pleace, Nicholas (2016) *Asunto ensin -opas*. Eurooppa. Bryssel: Feantsa. https://housingfirsteurope.eu/wp-content/uploads/2021/12/1.Asunto-Ensin-opas_WEB-27.10.pdf. Viitattu 8.8.2024.
- Pohjola, Anneli (2017) Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 87–96.
- Pohjola, Anneli (2022) Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Huntig (toim.) *Pahan kosketus*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 42–62.
- Ponce, Allison N. & Lawless, Martha Staebeli & Rowe, Michael (2014) Homelessness, behavioral health disorders and intimate partner violence: Barriers to services for women. *Community Mental Health Journal* 50, 831–840. DOI: 10.1007/s10597-014-9712-0.
- Puusa, Anu (2020) Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Reina, Amalia & Cruz, Carmen & Garcia, Eduardo & Donoso, Bélen (2023) Social diagnosis and characterization of homeless people in Spain: Analysis from a gender perspective. *Cogent Social Sciences* (2023) 9:2. DOI: 10.1080/23311886.2023.2277341.
- Rodriguez-Moreno, Sara & Vásquez, José J. & Roca, Pablo & Panadero, Sonia (2021) Differences in stressful life events between men and women experiencing homelessness. *Journal of Community Psychology* 49: 375–389. DOI: 10.1002/jcop.22465
- Saari, Juho (2015) *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salminen, Ari (2011) Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. *Vaasan yliopisto opetusjulkaisu* 62.

- Shier, Michael L. & Jones, Marion E. & Graham, John R. (2011) Sociocultural factors to consider when addressing the vulnerability of social service users: Insight from women experiencing homelessness. *Journal of Woman and Social Work* 26 (4), 367–381. DOI: 1177/08861099114228262.
- Somerville, Peter (2013) Understanding homelessness. *Housing, theory and society* 30:4, 384–415. DOI: 10.1080/14036096.2012.756096.
- Toolis, Erin & Dutt, Anjali & Wren, Alexander & Jackson-Gordon, Rachel (2021) "It's a place to feel like part of the community": Counterspace, inclusion and empowerment in a drop-in center for homeless and marginalized women. *American Journal of Psychology* 70:102–116. DOI: 10.1002/ajep.12580.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Hanna (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Tammi. Viitattu 21.8.2024.
- Tuori, Kaarlo & Kotkas, Toomas (2016) Sosiaalioikeus. Helsinki: Talentum Pro.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkauspäilyjen käsitteleminen Suomessa. tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 2/2023. Helsinki. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf. Viitattu 6.8.2024.
- Vamstad, Johan & Mattson, Elisabet & Klarare, Anna (2022) Social rights and street-level services for women in homelessness: a qualitative study. *Nordic Social Work Research*, 1–13. DOI: 10.1080/2156857X.2022.2132529
- Vilka, Hanna (2023) Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House.
- Virokannas, Elina & Salovaara, Ulla & Krok, Suvi & Kuronen, Marjo (2021) Finnish welfare system from standpoint of women in vulnerable life situations. Teoksessa Marjo Kuronen & Elina Vironkannas & Ulla Salovaara (toim.) *Women, vulnerabilities and welfare system*. E-kirja. Englanti: Routledge, 27–38.
- Virokannas, Elina & Väyrynen, Sanna (2015) Lähestymistapoja naiseuden varjoihin. Teoksessa Elisa Virokannas & Sanna Väyrynen (toim.) *Varjoja naiseudessa*. 2. painos. Kuopio: Unipress, 7–17.
- Watson, Juliet (2016) Gender-based violence and young homeless women: femininity, embodiment and vicarious physical capital. *The Sociological Review* Vol.64, 256–273. DOI: 10.1111/1467-954X, 12365.
- Wharton, Amy S (2012) *The sociology of gender. An introduction to theory and research*. 2. edition. E-kirja. West Sussex: John Wiley & Sons.

LYHENNYSLUETTELO

PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
LSL	Lastensuojelulaki (28.12.2023/1283)
SHL	Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301)
	Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (9.12.1948)